

"KYLLÄ SITÄ VÄLILLÄ OLLAAN NIIN NOKAT VASTAKKAIN"

**TUTKIMUS KOSKIEN YLIVILKKAIDEN LEIKKI-ikäISTEN JA
MUIDEN SAMANikäISTEN LASTEN VANHEMMUUTTA SEKÄ
PERHEKOULU-INTERVENTION VAIKUTTAUVUUTTA**

**Outi Katajisto ja
Eila Tuominen
Pro gradu –tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Psykologian laitos
Kevät 2006**

TIIVISTELMÄ

”Kyllä sitä välillä ollaan niin nokat vastakkain”

Tutkimus koskien ylivilkkaiden leikki-ikäisten ja muiden samanikäisten lasten vanhemmuutta sekä Perhekoulu -intervention vaikuttavuutta

Tekijät: Outi Katajisto ja Eila Tuominen

Ohjaaja: Professori Marja-Leena Laakso

Psykologian Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2006

44 sivua, 3 liitettä

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää ylivilkkaiden leikki-ikäisten ja toisten samanikäisten lasten vanhempien kokemuksia vanhemmuudestaan ja ohjauskeinoistaan sekä lasten käyttäytymisestä arjessa. Lisäksi tarkoituksena oli tutkia Perhekoulu-intervention vaikuttavuutta. Tutkimus liittyi osana Jyväskylässä vuodesta 2001 käynnissä olleeseen Perhekoulu -toimintaan, joka on ryhmämuotoinen tukiohjelma ylivilkkaiden lasten perheille. Tutkimusotos koostui Perhekouluun osallistuneista ylivilkkaiden lasten perheistä (n=35) sekä Jyväskylässä syksyllä 2005 aloitettuun ”Leikki-ikäinen ja vanhemmuus” -alaprojektiin osallistuneista verrokkiryhmän perheistä (n=104). Tutkimuksessa käytetty aineisto kerättiin molemmissa ryhmissä vanhempien täyttämien kyselylomakkeiden avulla. Tutkimuksessa havaittiin, että verrokkiryhmään kuuluneet leikki-ikäisten lasten vanhemmat kokivat vanhemmuutensa pääsääntöisesti hyvin myönteisesti ja käyttivät runsaasti ohjaavalle vanhemmuudelle tyypillisiä keinoja lastensa kanssa toimiessaan. Vanhempien antamien tietojen mukaan myös lasten käyttäytyminen arjessa sujui pääasiassa hyvin. Vanhempien kokemukset vanhemmuudestaan ja heidän käyttämänsä ohjauskeinot näyttivät olevan yhteydessä lasten käyttäytymiseen ja toimintaan. Varsinkin ylivilkkaiden lasten vanhemmat kokivat vanhemmuutensa kuormittavampana ja lastensa käyttäytymisen haastavampana kuin muiden lasten vanhemmat. Lisäksi he käyttivät muiden leikki-ikäisten lasten vanhempia enemmän keinoja, jotka ovat ominaisia määräilevälle vanhemmuudelle. Toisaalta rohkaiseva havainto oli, että myös ylivilkkaiden lasten vanhemmat käyttivät lähes yhtä paljon ohjaavaan vanhemmuuteen kuuluvia keinoja kuin toisten samanikäisten lasten vanhemmat. Ylivilkkaille lapsille ja heidän vanhemmilleen suunnatulla Perhekoulu-interventiolla näytti olevan myönteinen vaikutus vanhempien vanhemmuuskokemuksiin, ohjauskeinoihin ja lasten käyttäytymiseen.

Avainsanat: vanhemmuus, ylivilkkkaus, leikki-ikä, interventio, Perhekoulu

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
2. MENETELMÄT	10
2.1 Tutkittavat	10
2.2 Tutkimusmenetelmät	12
2.3 Perhekoulu-ohjelma	16
2.4 Analyysimenetelmät	17
3. TULOKSET	19
3.1. Leikki-ikäisten lasten vanhempien kokemukset vanhemmuudestaan ja ohjauskeinoista	19
3.2. Lasten käyttäytyminen ja sen yhteydet vanhempien kokemuksiin vanhemmuudestaan ja käyttämistään ohjauskeinoista	20
3.3. Ylivilkkaiden lasten vanhempien kokemukset vanhemmuudestaan ja ohjauskeinoista sekä lasten käyttäytymisestä arjessa	23
3.4. Perhekoulun vaikuttavuus vanhempien kokemuksiin vanhemmuudestaan, ohjauskeinoista ja lasten käyttäytymisestä	25
4. POHDINTA	28
LÄHTEET	35

LIITTEET

1. JOHDANTO

Tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö eli ADHD on ollut paljon esillä julkisuudessa viime vuosina ja siihen liittyvistä hoitokeinoista on käyty keskustelua. Ylivilkkaiden lasten vanhempien vanhemmuuskokemukset, ohjauskeinot ja vanhemmuuteen kohdistetut interventiot ovat kuitenkin jääneet vähemmälle huomiolle. Kansainvälisiä tutkimuksia vanhempien hyvinvoinnista ja interventioiden vaikuttavuudesta on tehty, mutta tutkimuksissa on keskitytty lähinnä kouluikäisiin lapsiin ja heidän perheisiinsä. Suomalaisia leikki-ikäisiä lapsia koskevia tutkimuksia aihealueeseen liittyen ei ole juurikaan saatavilla. Yleisestikään leikki-ikäisten lasten vanhempien vanhemmuuskokemuksista ja ohjauskeinoista ei ole tehty tutkimuksia, vaikka vanhemmuutta on määritelty paljonkin psykologisessa ja kasvatustieteellisessä kirjallisuudessa (mm. Baumrind, 1989; Maccoby & Martin, 1983). Toisaalta viittauksia löytyy siitä, että leikki-ikäisen lapsen vanhemmuus on haastavaa ja kuormittavaa (mm. Crnic, 2005). Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää ylivilkkaiden leikki-ikäisten ja toisten samanikäisten lasten vanhempien kokemuksia vanhemmuudestaan ja ohjauskeinoistaan sekä lapsen käyttäytymisestä arjessa. Lisäksi olimme kiinnostuneita siitä, muuttaako ylivilkkaan lapsen perheeseen suunnattu interventio vanhemman kokemusta vanhemmuudestaan, hänen käyttämistään ohjauskeinoista sekä lapsen käyttäytymisestä kotioloissa.

ADHD tulee englannin kielen sanoista "attention deficit and hyperactivity disorder" mikä merkitsee, että lapsella on vaikeuksia tarkkaavaisuudessa ja/tai ylivilkkautta ja impulsiivisuutta (Räsänen, 1999). Lasten aktiivisuudessa ja kyvyssä olla tarkkaavainen esiintyy normaalistikin huomattavaa vaihtelua. Häiriöstä on kysymys silloin, kun oireet ovat selvästi voimakkaampia kuin muilla samanikäisillä, ovat kestäneet yli 6kk, esiintyvät vähintään kahdessa eri ympäristössä ja haittaavat lapsen toimintakykyä. Tällä hetkellä tarkkaavaisuushäiriöiden määrittelyssä käytetään rinnakkain kahta luokittelua: Amerikan psykiatriyhdistyksen diagnostiseen ja tilastolliseen tautiluokitukseen pohjautuvaa DSM-IV luokitusta ja kansainvälistä Suomessa hyväksyttyä ICD-10 luokitusta (Lönqvist, 2001). Tässä tutkimuksessa käytetään rinnakkain käsitteitä ADHD (tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö) ja

ylivilkkaus. Molemmat käsitteet pitävät sisällään hyperaktiivisen käyttäytymisen, impulsiivisuuden ja tarkkaavaisuuteen liittyvät ongelmat.

Tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriötä esiintyy noin 2-17 prosentilla lapsista (Buitelaar & van Engeland, 1996) ja se on pojilla tyttöjä yleisempää (Räsänen, 1999). Lapsista, joilla on todettu tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö, 50-80% täyttää myös jonkin rinnakkaisdiagnoosin kriteerit (Biederman, Newcorn, & Sprich, 1991; Jensen, Martin, & Cantwell, 1997; Tannock, 1998) Vakavan masennustilan on todettu liittyvän tarkkaavuushäiriöön 15-75%:ssa tapauksista (Räsänen, 1999). Useimmin yhtä aikaa esiintyy tarkkaavaisuushäiriötä ja käytöshäiriötä. Räsänen (1999) mukaan jotkut tutkijat pitävät näitä häiriöitä yhteenkuuluvina, toiset taas osittain tai täysin toisistaan riippumattomina. Oppositionaalinen häiriö ja käytöshäiriö ilmenevät 40-90%:lla niistä lapsista, joilla on tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriö (Jensen, Martin, & Cantwell, 1997; Tannock, 1998).

Tarkkaavaisuuden ongelmat ja ylivilkkaus muodostavat riskitekijän lapsen sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle (ks. katsaus Spira & Fischel, 2005; Sandberg & Garralda, 1996). Tämä näkyy esimerkiksi käyttäytymisen häiriöinä, heikkona koulumenestyksenä ja alttiutena joutua ristiriitatilanteisiin vanhempien ja opettajien kanssa (Räsänen, 1999). Ylivilkkailla lapsilla on myös havaittu olevan muita lapsia heikommat sosiaaliset taidot ja tämä näkyy usein vaikeuksina toverisuhteissa (Alessandri, 1992; DuPaul, McGoey, Eckert, & VanBrakle, 2001; ks. katsaus Landau & Moore, 1991). Ylivilkkauksen on todettu olevan periytyvää, mutta toistaiseksi ei tarkkaan tiedetä, miten ylivilkkaus periytyy (Sandberg, Santanen, Jansson, Lauhaluoma, & Rinne, 2004). Tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriön taustalta on löydetty mm. keskushermoston kehitykseen liittyviä tekijöitä ja keskushermoston vaurioita (Barkley, 2000; Närhi, 1999; Sandberg, 1999) sekä geneettisiä (Barkley, 2000; Lombroso, Pauls, & Leckman, 1994) ja neurokemiallisia tekijöitä (Barkley, 2000; Närhi, 1999). Myös psykososiaaliset tekijät voivat osaltaan joko lisätä tai vaimentaa häiriön kehittymisen riskiä (Sandberg ym., 2004). Ylivilkkauksen ilmenemiseen vaikuttavat siten sekä geneettiset että ympäristötekijät (Johnston & Mash, 2001; Rutter, 1997). Lapsella voi olla geneettisesti periytyvä vaikeus hallita impulssejaan ja käyttäytymistään, mutta suojaavat tekijät kuten vanhemman vuorovaikutuksellinen herkkyys ja johdonmukainen kasvatus voivat ehkäistä geneettisten tekijöiden vaikutusta. Samalla tavalla vanhemman herkkyyden puute ja lapsen käyttäytymisongelmat voivat liittyä toisiinsa (Johnston, Murray, Hinshaw,

Pelham, & Hoza, 2002). Epäherkkä vanhemmuus voi yhdistyä esimerkiksi lisääntyviin vaikeuksiin lapsen itsesäätelyssä ja se voi johtaa uhmakkuus- tai käytösongelmiin lapsella, jolla on ylivilkkauden tai tarkkaavuuden ongelmia. Näin monilla perheeseen ja vanhemmuuteen liittyvillä tekijöillä on merkitystä lapsen ylivilkkaushäiriön taustatekijöinä. Seuraavaksi tarkastellaan ensin yleisesti perheen ja vanhemmuuden merkitystä lapsen kehitykselle ja sen jälkeen käsitellään vanhemmuutta perheissä, joissa lapsella on ylivilkkaushäiriö.

Perhe on muuttuva, dynaaminen systeemi, jonka kaikki jäsenet vaikuttavat toisiinsa (Kettunen, Krats, & Kinnunen, 1997). Perhe ja ympäristö vaikuttavat lapseen, mutta myös lapsi itse muovaa lähiympäristöään (Lollis & Kuczynski, 1997; Pulkkinen, 1997; Räsänen, 1999). Lapsen kehitystä tukevaa vanhemmuutta on psykologisissa ja kasvatustieteellisissä tutkimuksissa määritelty hyvin paljon (Baumrind, 1989; Maccoby & Martin, 1983; Miller, Cowan, Cowan, Hetherington, & Clingempeel, 1993). On havaittu, että lapsen kehitystä tukee ohjaava eli lapsilähtöinen kasvatustyyppi, jota on kirjallisuudessa määritelty auktoritatiiviseksi kasvatukseksi (Baumrind, 1989; Kettunen ym., 1997; Pulkkinen, 1997). Ohjaavan kasvatuksen perustana on varhainen vuorovaikutus lapsen kanssa. Pulkkinen (1997) tiivistää ohjaavan kasvatuksen toiminnaksi, joka sisältää vanhempien luontaiseen auktoriteettiin pohjautuvaa turvallisuutta, johdonmukaisuutta, tarpeellisten rajojen asettamista, lapsen toimintojen valvontaa, emotionaalisen tuen antamista ja itsenäistymisen tukemista sekä lapsen aktiivista kuuntelemista. Se myös tukee lapsen itsehallintaa. Vanhempien ja lapsen välistä suhdetta arvioitaessa on myös pidetty keskeisenä vanhempien tunteita ja on ajateltu, että mitä enemmän positiivisia tunteita vanhemmat kokevat ja ilmaisevat, sitä suotuisampi hoitoympäristö lapsella on (Dix, 1991). Lisäksi vanhemman pitäisi pystyä vastaanottamaan ja sietämään lapsen taholta tulevia kielteisiäkin tunnereaktioita menettämättä malttiaan (Räsänen, 1999).

Hyvä vanhemmuus edellyttää oman psyykkisen aikuisuuden saavuttamista ja kykyä asettua lapsen asemaan (Räsänen, 1999). Vanhempana jaksamiseen ja toimimiseen vaikuttavat monet tekijät mm. vanhemman persoonallisuus ja hänen omat arvonsa ja uskomuksensa kasvattajana, lapsen yksilölliset ominaisuudet sekä se sosiaalinen ympäristö, jossa perhe elää (Belsky, 1984; Crnic & Low, 2002). Vanhempien kehitysvaiheet ja sosiaaliset verkostot vaikuttavat myös epäsuorasti yleisen psyykkisen hyvinvoinnin kannalta vanhempana toimimiseen ja siten myös lapsen kehitykseen. Puutteellisella vanhemman mallilla ja oman kiintymyssuhteen

häiriöillä on myös osaltaan merkitystä vanhemmuuden laatuun. Vanhemmuuteen on nähty lisäksi vaikuttavan monenlaiset parisuhteeseen liittyvät tekijät (Belsky, 1984; Kettunen & Krats, 1996; Miller ym., 1993). Samoin myös työ, taloudelliset huolet ja sosiaalisen tason muutokset ovat yhteydessä siihen, miten vanhempi jaksaa lapsensa kanssa (Räsänen, 1999).

Tutkimuksia siitä miten leikki-ikäisten lasten vanhemmat kokevat vanhemmuutensa ja jaksamisensa arjessa on tehty hyvin vähän. Voisi ajatella, että erityisesti leikki-ikäisten lasten vanhempien jaksaminen joutuisi arjessa useastikin koetukselle. Miller ym. (1993) ovat todenneet, että vanhemmuuteen ylipäänsä liittyy tunteita riittämättömyydestä, syyllisyydestä ja kyvyttömyydestä. Samoin päivittäisten ristiriitatilanteiden on todettu rasittavan kaikkien leikki-ikäisten lasten vanhempia (Crnic, 2005). Jos perheessä on ylivilkas lapsi, päivittäiset ristiriitatilanteet lisääntyvät moninkertaisesti. Ylivilkas leikki-ikäinen tarvitsee tavallista enemmän vanhemman huomiota, tukea ja ohjausta ja tämä koettelee vanhemman ja lapsen välistä suhdetta (Crnic & Greenberg, 1990; Poikkeus ym., 2002). Ylivilkkaiden lasten äitien kuvaillessa arjen toimintojen sujumista, he totesivat, ettei heillä ole sellaista asiaa kuin ”normaali päivä” (Cronin, 2004). He kokivat olevansa koko ajan varuillaan ja heistä tuntui, ettei heillä ole ”normaaleja” rutiineja. Päivittäiset ristiriitatilanteet tulevat esiin mm. siinä, että vanhempi joutuu käsittelemään lapsen aiheuttamia tilanteita pitkin päivää, joutuu jatkuvasti siivoamaan lapsen jälkiä, löytää lapsen toistuvasti turvallisuutensa suhteen vaarallisista tilanteista ja tulee itse jatkuvasti keskeytetyksi omissa toimissaan (Crnic & Low, 2002). Vaikka nämä tilanteet saattavat olla itsessään suhteellisen pieniä tapahtumia, niiden kasaantuva vaikutus voi merkittävästi vaikuttaa laajemmin vanhemman kokemukseen vanhemmuudestaan ja keinoistaan selvitä kasvatustehtävässään.

Useissa kansainvälisissä tutkimuksissa on raportoitu ylivilkkaiden lasten vanhempien kokemuksia. Ylivilkkaiden lasten äitien on todettu kokevan riittämättömyyden (Kadesjö, Stenlund, Wels, Gillberg, & Hägglöf, 2002) ja keinottomuuden tunteita (Breen & Barkley, 1988) sekä negatiivisia tunteita vanhemmuutta kohtaan (Donenberg & Baker, 1993; Kadesjö ym., 2002). Äidit kokivat kasvatustehtävän usein liian vaikeana (Kadesjö ym., 2002) ja kärsivät siitä etteivät heidän lapsensa mukaudu sosiaalisiin vaatimuksiin (Cronin, 2004), mutta toisaalta he olivat taipuvaisia löytämään syyn itsestään, jos lapsi käyttäytyi kielteisesti (Kadesjö ym., 2002). Tämän lisäksi ne äidit, joilla oli vähemmän tietoa ADHD:sta

tunsivat pystyvänsä muita vähemmän kontrolloimaan lapsensa käyttäytymistä (Harrison & Sofronoff, 2002). Ylivilkkaiden lasten äidit ilmaisivat myös uupumusta äidin roolissaan (Cronin, 2004). On kuitenkin epäselvää, aiheuttaako lapsen käyttäytyminen äideissä näitä kokemuksia vai lisääntyvätkö lapsen käyttäytymisen ongelmat esimerkiksi äidin uupumuksen seurauksena (ks. katsaus Fischer, 1990).

Tutkimuksissa on myös havaittu ylivilkkaiden lasten vanhempien kokevan ongelmia parisuhteessaan (Befera & Barkley, 1985; ks. katsaus Johnston & Mash, 2001; Stormont, 1998) ja selviytymisessään vanhempana sekä omaavan muiden lasten vanhempia heikommat valmiudet näiden ongelmien käsittelyyn (DuPaul ym., 2001; Kadesjö ym., 2002). Heillä myös vanhemmuuteen liittyvä itsetunto oli alhaisempi toisten samanikäisten lasten vanhempiin verrattuna (Cronin, 2004; Mash & Johnston, 1983) ja se näkyi varsinkin silloin, jos lapsella oli ADHD:n lisäksi paljon käytöshäiriöön liittyviä piirteitä (Johnston, 1996). Edellä kuvattu osoittaa, että vanhempien kokemukset ovat monelta osin hyvin erilaisia ylivilkkaiden lasten perheissä kuin muissa perheissä. Mielenkiintoista olisi tietää, näkyykö samanlainen yhteys lapsen käyttäytymisen ongelmien ja vanhempien kokemusten välillä myös muissa kuin ylivilkkaiden lasten perheissä. Tähän liittyen tarvitaan kuitenkin vielä tutkimuksia. Seuraavaksi tarkastellaan vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta ja vanhempien ohjauskeinoja ylivilkkaiden lasten perheissä.

Ylivilkkaiden leikki-ikäisten lasten perheissä on havaittu enemmän lasten ja vanhempien vuorovaikutukseen ja vanhempien ohjauskeinoihin liittyviä vaikeuksia kuin toisten samanikäisten lasten perheissä (DuPaul ym., 2001; Mash & Johnston, 1982; ks. katsaus Stormont, 1998). Sekä ylivilkkaat lapset että heidän vanhempansa käyttäytyvät toisiaan kohtaan eri tavoin kuin verrokkiperheiden jäsenet. DuPaulin ym. (2001) mukaan ylivilkkaiden lasten on vaikea hallita impulssejaan ja sen vuoksi he rikkovat helposti sääntöjä ja sopimuksia ja ovat usein vaikeasti ohjattavia ja rajoitettavia. Tämä johtaa herkästi ristiriitoihin vanhempien asettamien sääntöjen kanssa. Äitien mukaan ylivilkkailta lapsilla oli myös enemmän vaikeuksia tulla toimeen sisarustensa kanssa (Campbell, Szumowski, Ewing, Gluck, & Breaux, 1982). Vanhempien yritys hallita joskus kaotistakin tilannetta perheessä voi johtaa määräävään ja lapsen tarpeet huomiotta jättävään vallankäyttöön (Poikkeus ym., 2002). Perheissä, joissa lapsella on ylivilkkauden tai tarkkaavuuden ongelmia, vanhempien on todettu käyttäytyvän epä johdonmukaisemmin (Keown & Woodward, 2002), kielteisemmin ja kontrolloivammin lapsiaan kohtaan (Cunningham & Boyle,

2002; DuPaul ym., 2001; ks. katsaus Stormont, 1998) sekä käyttävän enemmän ylireagoivia strategioita kuten vihaisuutta ja ärtyneisyyttä kuin muiden samanikäisten lasten vanhemmat (Keown & Woodward, 2002).

Vanhempien kasvatustyyliä, jota hallitsee ärtymys, kontrolloivuus ja lapsen tarpeiden huomiotta jättäminen, on tutkimuskirjallisuudessa kutsuttu määräileväksi eli autoritaariseksi (Baumrind, 1989; Maccoby & Martin, 1983; Pulkkinen, 1997). Määräilevä kasvatustyyli perustuu vanhempien vallankäyttöön ja siinä vanhemmat käyttävät konkreettista pakottamista ja rankaisukeinoja kasvatukseen hillitäkseen heidän näkemyksensä kanssa ristiriidassa olevaa lapsen omaa tahtoa. Kasvatustyyliä arvioitaessa ylivilkkaiden lasten vanhempien on havaittu käyttävän myös löyhiä strategioita kuten luovuttamista niissä tilanteissa, joissa kurin ylläpitämisessä on vaikeuksia (Keown & Woodward, 2002). Ylivilkkaiden lasten perheissä kasvatuksen ja vuorovaikutuksen pulmat eivät kuitenkaan välttämättä ulotu kaikille osa-alueille, vaikka ongelmia esiintyykin (Cunningham, Bennes, & Siegel, 1988). Esimerkiksi perheissä ei havaittu tavallista enempää vaikeuksia kommunikaatiossa, ongelmanratkaisussa, roolien jaossa eikä perheen yleisessä toiminnassa. Yleisesti ottaen tutkimuksissa on keskitytty lähinnä vaikeuksien kuvaamiseen eikä tutkimuksia löydy siitä, millaisia mahdollisia myönteisiä vanhemmuuden kokemuksia ylivilkkaiden lasten perheissä on.

Vanhempien hyvinvoinnin ongelmia on usein määritelty depression ja stressin käsitteiden avulla (Onatsu-Arvilommi, Nurmi, & Aunola, 1998). Tutkimusten mukaan ylivilkkaiden leikki-ikäisten lasten äidit ovat arvioineet itsensä stressaantuneemmiksi kuin toisten samanikäisten lasten äidit (Mash & Johnston, 1983; ks. katsaus Stormont, 1998). Stressiä voivat aiheuttaa hyvin monet eri tekijät. Stressin on havaittu olevan yhteydessä ylivilkkaiden lasten käyttäytymisen vaikeusasteeseen (Anastopoulos, Shelton, DuPaul, & Guevremont, 1992; Baldwin, Brown, & Milan, 1995; Barkley ym., 2002; Donenberg & Baker, 1993; DuPaul ym., 2001; Harrison & Sofronoff, 2002; Mash & Johnston, 1983) ja vuorovaikutuksen toimimattomuuteen perheessä (Barkley ym., 2002; DuPaul ym., 2001; Mash & Johnston, 1983). Vanhempien stressiä voivat lisätä myös äidin psyykkiset ongelmat (Anastopoulos ym., 1992). Ylivilkkaiden lasten äidit ovatkin raportoineet huomattavasti korkeampaa stressin määrää omiin tuntemuksiinsa kuten depressioon, itsesyytöksiin ja sosiaaliseen eristyneisyyteen liittyen kuin toisten samanikäisten lasten vanhemmat (Mash & Johnston, 1983; ks. katsaus Stormont, 1998). Stressillä on havaittu olevan myös

yhteyksiä vanhempien kasvatuskäytäntöihin esimerkiksi niin, että äidin kokema vanhemmuuden stressi näyttäisi olevan yhteydessä hänen tapansa kasvattaa lastaan vähemmän auktoritatiivisesti, ohjaavasti ja lapsen tekemisiä valvoen (Onatsu-Arviolommi ym., 1998). Vanhempi voi myös masentua stressaavan elämäntilanteen seurauksena, mikä saattaa johtaa ärtyisyyteen, vaikeuksiin kurinpidossa tai epäjohdonmukaiseen kasvatuskäytäntöön (Miller ym., 1993). Voimakkaan stressin kokemisen lisäksi ylivilkkaiden leikki-ikäisten lasten äitien on havaittu olevan myös merkittävästi masentuneempia (Cunningham & Boyle, 2002) ja itseään syyttävämpiä kuin verrokkiryhmän äidit (Chi & Hinshaw, 2002; Mash & Johnston, 1983; ks. katsaus Stormont, 1998). Näiden tekijöiden voisi ajatella heikentävän huomattavasti ylivilkkaiden lasten vanhempien hyvinvointia.

Edellä kuvatut kappaleet ylivilkkaiden lasten vanhemmuudesta osoittavat selvästi, että lapsen ylivilkkaus aiheuttaa merkittävän haasteen, jopa uhkatekijän, hyvin toimivalle vanhemmuudelle. Toisaalta kun tiedetään, millainen merkitys hyvällä vanhemmuudella on lapsen kehitykselle (Baumrind, 1989; Maccoby & Martin, 1983; Pulkkinen, 1997), on vanhemmuuden tukeminen noussut yhdeksi merkittäväksi kuntoutukselliseksi tekijäksi ylivilkkaiden lasten kehityksen tukemisessa (Sandberg ym., 2004). Vaikka ylivilkkautta pidetään nykyisin neurologisena häiriönä, vanhemmuuden merkitys on silti keskeinen ylivilkkaan lapsen kehityksen tukemisessa (Poikkeus ym., 2002). Varhaisella puuttumisella vanhempien ja lasten kokemiin ongelmiin pyritään estämään ongelmien kasvaminen ja kasautuminen sekä turvaamaan lapsen yksilöllinen ja tasapainoinen kehitys (Sandberg ym., 2004). Seuraavaksi esitellään erilaisia ylivilkkauteen kehitettyjä hoitomuotoja ja tarkastellaan hiukan lähemmin Suomessa käytössä olevaa Perhekoulua.

Ylivilkkaushäiriöön on kehitetty erilaisia hoitomenetelmiä riippuen siitä, ajatellaanko ylivilkkauksen johtuvan biologisista, psykologisista vai sosiaalisista tekijöistä (Cowan, Powell, & Cowan, 1998). Hoitomenetelmien valintaan vaikuttaa myös se, pyritäänkö vaikuttamaan lapseen, vanhempaan vai vanhemman ja lapsen suhteeseen (Barkley, 1998). Käytössä ovat käyttäytymisterapeuttiset menetelmät ylivilkkaille lapsille, lasten vanhemmille suunnatut ohjelmat ja neuvonta, opettajien koulutus käyttäytymisterapeuttisten menetelmien käytöstä, lääkehoito ja edellä mainittujen menetelmien erilaiset yhdistelmät. Euroopassa ylivilkkaiden lasten hoidossa kiinnitetään huomio psyykkisiin, kognitiivisiin, emotionaalisiin ja sosiaalisiin ulottuvuuksiin (Almqvist, 2000). Yhdysvalloissa hoitona käytetään

pääasiassa lääkehoitoa, mikä perustuu oletukseen häiriön biologisesta perustasta. Lääkitys vähentää lapsen ylivilkkautta ja impulsiivisuutta, lisää keskittymiskykyä sekä mahdollisuuksia hyötyä muista hoitotoimenpiteistä. Ongelmana on, että oireet palaavat usein lääkityksen lopettamisen jälkeen (Sandberg ym., 2004). Muutamia vuosia sitten Suomessa lääkkeiden käyttö on ollut vielä harvinaista (Luotoniemi, 1999), mutta se on koko ajan yleistynyt.

Yhdysvalloissa Russell A. Barkley on kehittänyt kognitiivis-behavioraaliseen näkökulmaan perustuvan vanhempien ohjelman, missä pyritään vaikuttamaan vanhempien uskomuksiin ja odotuksiin lapsensa käyttäytymisestä (Barkley, 1998). Vanhempia opetetaan vahvistamaan lapsen toivottua ja hillitsemään ei-toivottua käyttäytymistä. Barkley näkee, että ylivilkkaan lapsen on vaikea säädellä omaa toimintaansa kielellisten ohjeiden mukaan ja tämän vuoksi lapsi tarvitsee toisia lapsia enemmän välittömiä palkkioita ja motivointia ympäristön taholta. Barkleyn ohjelman pohjalta on kehitelty erilaisia vanhemmille tai vanhemmille ja lapsille suunnattuja ohjelmia. Suomessa on käytössä Joanne Bartonin ja Seija Sandbergin Iso-Britanniassa kehittämä Perhekoulu-ohjelma (Sandberg ym., 2004), joka otettiin käyttöön ensimmäisenä Helsingin ADHD- infokeskuksessa vuonna 1999 (Poikkeus ym., 2002). Jyväskylässä Perhekoulu -toiminta alkoi ohjaajien kouluttautumisella vuonna 2000 ja ensimmäinen Perhekoulu kokoontui keväällä 2001. Perhekoulu on 4-6 -vuotiaille lapsille ja heidän vanhemmilleen suunnattu ohjelma, jossa on vanhemmille ja lapsille omat ryhmänsä (Sandberg ym., 2004). Ryhmät kokoontuvat kymmenen kertaa. Perhekoulun tavoitteena on katkaista kielteisten tunteiden kierre ja auttaa palauttamaan vanhemmuuden ilo (Poikkeus ym., 2002). Perhekoulun tavoitteena on myös tukea vanhempien jaksamista haastavan lapsen vanhempana ja lisätä aikuisen luottamusta itseensä kasvattajana (Sandberg ym., 2004). Samoin pyritään vaikuttamaan vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen ja muuttamaan vanhemman tapaa toimia lapsen kanssa, minkä seurauksena myös lapsen käyttäytyminen muuttuu ja näin pystytään ennaltaehkäisemään mahdollisia pitkäaikaisia haitallisia vaikutuksia lapsen sosiaalisiin suhteisiin, koulusuoriutumiseen ja itsetuntoon (Sandberg ym., 2004).

Tutkimustulosten perusteella perheet ovat hyötäneet Barkleyn näkemyksiin pohjautuvista ohjelmista. Ohjelman seurauksena lasten vanhempien tietoisuuden ylivilkkaudesta on todettu lisääntyneen (Anastopoulos, Shelton, DuPaul, & Guevremont, 1993; Weinberg, 1999), vanhempien hyvinvoinnin kasvaneen (Sonuga-

Barke, Daley, Thompson, Laver-Bradbury, & Weeks, 2001) ja vanhemmuuteen liittyvän itsetunnon parantuneen (Anastopoulos ym., 1993; Erhardt & Baker, 1990; Pisterman ym., 1992a). Ylivilkkaiden lasten vanhempien kokeman stressin on puolestaan havaittu vähenevän (Anastopoulos ym., 1993; Pisterman ym., 1992a; Weinberg, 1999). Vanhempiin kohdennetuilla ohjelmilla on myös ollut myönteinen vaikutus vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen (Pisterman ym., 1992b; Pisterman ym., 1989). Esimerkiksi lasten tottelevaisuus (Pisterman ym., 1992b; Pisterman ym., 1989) ja vanhempien johdonmukaisuus lisääntyivät (Pisterman ym., 1989) ja lasten ADHD-oireet vähenivät (Sonuga-Barke ym., 2001) vanhempiin kohdennettujen ohjelmien seurauksena. Toisaalta Weinbergin (1999) mukaan ylivilkkaiden lasten vanhempiin kohdennetulla interventiolla ei ollut myönteistä vaikutusta heidän lastensa käyttäytymiseen. Olennaisina tekijöinä intervention onnistumisen kannalta on ajateltu olevan vanhempien sitoutuneisuuden ohjelmaan ja ohjauskeinojen toteuttamisen kotona lapsen kanssa (Barkley ym., 2000). Tutkimuksia Suomessa käytettävän Perhekoulun vaikuttavuudesta on tehty vähän. Poikkeuksen ym. (2002) mukaan vanhemmat kokivat Perhekoulun keskeisimpänä antina ryhmässä tapahtuneet keskustelut, Perhekoulun käsikirjan lukemisen sekä ohjaajilta saadut kommentit. Lisäksi lapsissa on havaittu tapahtuneen myönteisiä muutoksia ja käyttäytymisen ongelmien vähentyneen Perhekoulun jälkeen (Markkanen, 2003).

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten leikki-ikäisten lasten vanhemmat kokivat vanhemmuutensa, millaisia lasten ohjauskeinoja he käyttivät ja oliko vanhemmuuskokemuksilla ja ohjauskeinoilla yhteyttä keskenään. Lisäksi tutkittiin leikki-ikäisten lasten vanhempien näkemyksiä lastensa käyttäytymisestä ja näiden näkemysten yhteyksiä vanhempien kokemuksiin vanhemmuudestaan ja ohjauskeinoistaan. Kiinnostuksen kohteena oli myös, miten vanhempien kokemukset vanhemmuudestaan, käyttämistään ohjauskeinoista ja lasten käyttäytymisestä kotiooloissa näyttäytyivät silloin, kun lapsilla oli havaittu ylivilkkautta. Lisäksi haluttiin selvittää, oliko mahdollinen muutos vanhempien raportoimissa vanhemmuuskokemuksissa, ohjauskeinoissa ja lasten käyttäytymisessä kolmen kuukauden aikavälillä erilaista Perhekouluun osallistuneilla ylivilkkaiden lasten vanhemmilla verrattuna toisten samanikäisten lasten vanhempiin, jotka eivät osallistuneet interventioon.

2. MENETELMÄT

2.1. Tutkittavat

Tutkimuskonteksti. Tämä tutkimus liittyi osana Jyväskylässä vuodesta 2001 käynnissä olleeseen Perhekoulu -toimintaan, joka on Kansaneläkelaitoksen rahoituksen turvin toimiva, ryhmämuotoinen tukiohjelma ylivilkkaile leikki-ikäisille lapsille ja heidän vanhemmilleen. Toteuttavana tahona on Niilo Mäki Instituutti yhdessä tutkijaryhmän kanssa, johon kuuluu tutkijoita psykologian laitokselta, varhaiskasvatuksen laitokselta ja opettajankoulutuslaitokselta. Perhekoulu -ryhmiä on toteutettu kahdeksan ja yhdeksäs ryhmä aloitti maaliskuussa 2006. Ryhmien toteuttamisen rinnalla on koko ajan kerätty tutkimusaineistoa toiminnan vaikuttavuudesta. Syksyllä 2005 aloitettiin verrokkiaineiston keruu ”Leikki-ikäinen ja vanhemmuus” -alaprojektissa, jossa on mukana kuusi Jyväskylän kaupungin päiväkotia. Näiden päiväkotien leikki-ikäisten lasten vanhempia ja henkilökuntaa pyydettiin täyttämään osa Perhekoulussa käytettävistä kyselylomakkeista (kaksi kertaa kolmen kuukauden välein). Verrokkiaineistolta kerätyt lomakkeet käsitteivät arjen tilanteiden sujumista ja lapsen käyttäytymispiirteitä mm. tarkkaavuuden ja käyttäytymisen mahdollisia ongelmia sekä vanhempien käyttämiä ohjauskeinoja ja jaksamista. Tämän tutkimuksen tekijät hoitivat verrokkiaineiston osalta kyselylomakkeiden jakelun, kokoamisen, karhuamisen, pisteytyksen ja saatujen vastausten tallentamisen SPSS-ohjelmaan.

Otos. Tämän tutkimuksen aineisto koostui 35 ylivilkkaan lapsen perheestä, jotka olivat osallistuneet Perhekouluryhmiin 1 – 8 sekä 104 verrokkiaineistoon kuuluvasta perheestä. Molempiin ryhmiin kuuluneet lapset olivat tutkimuksen aikana 4–6-vuotiaita, joskin muutama lapsi oli vielä tutkimuksen alkaessa 3-vuotias. Perhekouluun osallistuneet lapset olivat keskimäärin 5v 7kk ja verrokkiryhmän lapset olivat vastaavasti 5v 5kk (keskihajonta oli yksi vuosi molemmissa ryhmissä). Perhekouluun osallistuneista lapsista 33 oli poikia ja kaksi oli tyttöjä. Kukaan lapsista ei saanut Perhekoulun aikana lääkitystä ADHD-oireisiinsa. Verrokkiaineiston lapsista 55 oli poikia ja 49 tyttöjä. Kaikki tutkimukseen osallistuneet lapset asuivat Jyväskylän seudulla. Ylivilkkaileiden lasten ryhmän aineistossa 29%:lla lapsista oli vain yksi huoltaja ja 27% lapsista oli perheen ainoita lapsia, muilla oli 1-3 sisarusta. Vastaavasti verrokkiaineistossa 15%:lla lapsista oli vain yksi huoltaja ja 25% lapsista oli perheen

ainoita lapsia, muilla oli 1-4 sisarusta. Verrokkiaineistossa tutkimukseen osallistui 11 isää ja 86 äitiä ja 7 vanhempaa oli täyttänyt lomakkeet yhdessä. Verrokkiaineiston lasten isät olivat iältään keskimäärin 37-vuotiaita ja äidit 35-vuotiaita. Perhekouluun osallistuneiden vanhempien koulutus- ja ammattitiedot olivat saatavissa 31 perheeltä ja niiden mukaan isillä ammatillinen koulutus oli 35%:lla, opistotasoinen koulutus 24%:lla ja yliopiston/korkeakoulun ylempi tutkinto 35%:lla. Äitien vastaava koulutusjakauma oli 35%, 19% ja 31%. Isistä työskenteli ylempänä toimihenkilönä 25%, alempana toimihenkilönä 17% ja työntekijänä 54%. Lisäksi 4% isistä oli opiskelijoita. Äitien vastaava ammattijakauma oli 6%, 20% ja 37%. Opiskelijoita äideistä oli 31%. Verrokkiaineiston isillä ammatillinen koulutus oli 32%:lla, opistotasoinen koulutus 28%:lla, yliopiston/korkeakoulun ylempi tutkinto 23%:lla. Äitien vastaava koulutusjakauma oli 21%, 24%, 33%. Isistä työskenteli ylempänä toimihenkilönä 14%, alempana toimihenkilönä 35%, työntekijöinä 48%. Äitien vastaava ammattijakauma oli 5%, 37% ja 49%. Lisäksi 9% äideistä oli kotiäitinä ja/tai opiskelijana. Vertailtaessa vanhempien koulutustaustaa tilastokeskuksen laatimaan tyypilliseen suomalaisen koulutusjakaumaan verrokkiaineiston vanhempien koulutustausta näytti vastaavan sitä kohtuullisen hyvin (ks. www.stat.fi).

Otoksen valinta. Perhekoulun kahden ensimmäisen ryhmän perheet osallistuivat pääosin (8 lasta 9:stä) Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksella toteutettavaan *Lapsen kielen kehitys ja familiaalinen dysleksiariski (LKK)* -pitkittäistutkimukseen. Näiden lasten valinta perustui a) vanhempien 4-5-vuotiaasta lapsestaan tekemiin arviointeihin (BASC; Reynolds & Kamphaus, 1992), joissa lapsella ilmeni ylivilkkauteen, tarkkaavuuden ongelmiin ja/tai aggressiivisuuteen viittaavia käyttäytymispiirteitä, sekä b) vanhempien arviointeihin lapsen haastavasta käyttäytymisestä (7 osiota, asteikko 1 – 4) sekä vanhemman tuen tarpeesta (7 osiota, asteikko 1 – 4). Yksi perhe hakeutui Perhekouluun perheneuvolan ohjaamana ja vastaavat seulontatiedot saatiin alkuhaastattelun yhteydessä. Yhdeksästä lapsesta kuudelle lapselle varmistui lääkärin todentama ADHD-diagnoosi. Kahdella lapsella ylivilkas käyttäytyminen oli lieventynyt oleellisesti viimeisen vuoden aikana, eikä diagnoosin täyttävää oireistoa ollut enää nähtävissä, yhden lapsen kohdalla perheen toiveesta ei lääkärintutkimusta toteutettu.

Kolmannesta Perhekoulu-ryhmästä lähtien perheiden valikoituminen on tapahtunut niin, että toiminnasta tiedotetaan avaintahoille kuten päivähoidon toimijoille, lastenneuvoloihin, aluepsykologeille, perheneuvolaan ja Keski-Suomen

Keskussairaalan lasten neurologian osastolle. Nämä tahot keskustelevat Perhekouluun osallistumisesta perheiden kanssa, jotka voisivat siitä hyötyä, ja vanhemmat itse ottavat yhteyttä Niilo Mäki Instituuttiin puhelimitse. Vanhemman ottaessa yhteyttä koordinaattori selvittää taustatiedot ja varmistaa, että lapsella joko on jo ADHD-diagnosi, siihen liittyvät tutkimukset voidaan laittaa vireille tai lapsella on lääkärin lausunto liittyen tarkkaavuuden ja ylivilkkauksen alueella näkyviin ongelmiin. Pääsääntöisesti lapset tulevat Perhekouluun joko lastenneurologin, aluepsykologin tai perheneuvolapsykologin ohjaamana. Perheen tullessa alkuhaastatteluun varmistetaan lapsen ylivilkkausoireista saatu kuva sekä perheen motivoituneisuus ja sitoutuminen Perhekouluun. Tutkimustietoa on kerätty ennen Perhekoulua ja välittömästi Perhekoulun jälkeen. Seuranta on jatkettu kolme kuukautta ryhmätoiminnan päättymisestä vanhemman ja lapsen tapaamisella, vanhemman arvioinnilla ja lapsen tutkimuksella sekä kuusi kuukautta ryhmätoiminnan päättymisestä, jossa on mukana vain vanhemman täyttämät arviointilomakkeet.

Verrokkiperheiden osallistuminen tutkimukseen tapahtui kuuden eri päiväkodin kautta. Jyväskylän kaupungin päivähoiton pedagoginen johtaja ehdotti tutkimukseen kyseessä olevia päiväkoteja, jotta saataisiin edustava otos kaupungin lapsiperheväestöstä. Lomakkeet jaettiin kolmen kuukauden välein kuudessa päiväkodissa kaikkien leikki-ikäisten lasten perheisiin. Näistä päiväkodeista yhdessä lomakkeet jaettiin kaikille perheille lukuun ottamatta muutamia maahanmuuttajaperheitä, joissa vanhempien kielitaito ei ollut riittävä tutkimukseen osallistumiseen. Lomakkeet jaettiin ensimmäisellä kyselykerralla yhteensä 280 vanhemmalle ja heistä 104 palautti lomakkeet (vastaajia 37%). Toisella kierroksella lomakkeet toimitettiin ensimmäisellä kerralla vastanneille ja kyselyyn tuli 89 vastausta (vastaajia 86%). Toisella kierroksella yksi vanhemmuuteen liittyvä kyselylomake oli puutteellisesti täytetty ja se jätettiin pois analyyseista.

2.2. Tutkimusmenetelmät

Tutkituilta perheiltä koottiin tietoja kaikkiaan neljällä eri kyselylomakkeella: 1) taustatietolomake, 2) vanhemmuuteen liittyvä kysely, 3) lapsen itsesätelyyn ja sosiaalisiin taitoihin liittyvä kysely ja 4) kyselylomake vanhemmille ja lapsen

hoitajille lapsen kehityksestä ja käyttäytymisestä nk. VIIVI –lomake (Five to fifteen), jonka ovat laatineet Kadesjö ym. (2004). Tätä kyselylomaketta ei kuitenkaan käytetty tässä tutkimuksessa. Kyselylomakkeet täytettiin ylivilkkaiden lasten ryhmän aineistossa kaikkiaan neljä kertaa: Ennen ja jälkeen Perhekoulun (väli noin 3 kuukautta) sekä 3 ja 6 kuukauden viiveellä ja verrokkiaineistossa kaksi kertaa (väli noin 3 kuukautta). Tähän tutkimukseen otettiin mukaan molemmat verrokkiaineiston tutkimuskerrat ja ylivilkkaiden lasten ryhmän aineiston osalta tutkimusvaiheet ennen ja jälkeen Perhekoulun. Ylivilkkaiden lasten ryhmän aineistossa vastauksien lukumäärät vaihtelivat tutkimusajankohdasta ja ryhmästä riippuen. Tarkat lukumäärät on ilmoitettu lomakekohtaisesti tulososassa.

1) *Taustatietolomake.* Lomakkeessa kysyttiin lapsen syntymäaika, mahdollisten sisarusten määrä ja heidän syntymäaikansa. Vanhempiin liittyen kysyttiin vanhempien ammatillista koulutusta, ammattia, ikää ja perhemuotoa (ks. liite 1). Ylivilkkaiden lasten ryhmässä taustatietolomake oli käytössä vasta yhdeksännestä Perhekoulusta lähtien, joten vastaavat tiedot poimittiin LKK-lasten osalta LKK-tietokannasta ja muiden lasten osalta oltiin ryhmänvetäjien tietojen varassa.

2) *Vanhemmuus.* Vanhempia pyydettiin arvioimaan vanhemmuuteensa liittyviä kokemuksia, jaksamistaan sekä heidän käyttämiään ohjauksen keinoja ja periaatteita ja näissä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia kaikkiaan 20-osiota kattavalla lomakkeella (ks. liite 2). Vanhemmuutta ja vanhempien jaksamista selvitettiin lomakkeessa 8 osiossa ja ohjauskeinoja 12 osiossa. Molemmissa osialueissa arviointiasteikko oli 7-portainen (*”Missä määrin koet seuraavia asioita/käytät seuraavia keinoja”*: 1= En ollenkaan; 7= Joka päivä). Neljässä ensimmäisessä Perhekoulussa vanhempien ohjauskeinoja tutkittiin eri kyselylomakkeen avulla, joka sisälsi kysytyistä kahdestatoista vanhempien ohjauskeinoista kaikki muut paitsi kaksi osiota (osiot 1 ja 7). Neljän ensimmäisen Perhekoulun osalta vanhemmuuteen ja vanhempien jaksamiseen liittyviin osioihin tulee siis osin puutteelliset tiedot. Viidennestä Perhekoulusta lähtien kaikki perheet ovat täyttäneet tässä tutkimuksessa käytetyn lomakkeen.

Tähän tutkimukseen valittiin vanhemmuuteen ja vanhempien jaksamiseen liittyvistä osioista seitsemän, joista muodostettiin 2 summamuuttujaa. Muodostetut summamuuttujat olivat Vanhemmuudesta nauttiminen (reliabiliteetti .62) sekä Uupumus (reliabiliteetti .80). Vanhemmuudesta nauttiminen –summamuuttujasta jätettiin kysymys kuusi pois, koska se olisi laskenut luotettavuutta. Vanhempien

käyttämistä ohjauskeinoista tutkimukseen valittiin 9 osiota ja niistäkin muodostettiin 2 summamuuttujaa. Summamuuttujat olivat Ohjaava vanhemmuus (reliabiliteetti .70) sekä Määräilevä vanhemmuus (reliabiliteetti .80). Kysymys viisi jätettiin pois Määräilevä vanhemmuus -summamuuttujasta, koska poistaminen paransi luotettavuutta. Kysymykset 9 ja 10 jätettiin pois jo faktorianalyysin alkuvaiheessa, koska niiden lataukset jäivät alle .30 kummassakin muuttujassa. Osiot ja niistä muodostetut summamuuttujat on kuvattu seuraavassa taulukossa (Taulukko 1).

Taulukko 1. ”Vanhemmuus” -lomakkeen summamuuttujat ja yksittäisten osioiden faktorilataukset

Summamuuttujat	Faktorilataukset
Vanhemmuudesta nauttiminen	
Osio 8. Koen luottamusta itseeni ja kykyihini toimia vanhempana	.710
Osio 7. Nautin yhteisistä hetkistä lapseni kanssa	.645
Osio 5. Tunnen toivottomuutta ajatellessani lapseni tulevaisuutta	-.483
Uupumus	
Osio 4. Tunnen ärtymystä lasta kohtaan	.894
Osio 1. Koen keinottomuutta lapseni käyttäytymisen ohjaamisessa	.690
Osio 2. Koen väsymystä kasvattajana	.659
Osio 3. Tunnen syyllisyyttä vanhempana	.486
Ohjaava vanhemmuus	
Osio 1. Kehun ja kiitän lasta	.626
Osio 3. Pidän kiinni sovituista säännöistä ja sääntöjen rikkomisen seuraamuksista	.592
Osio 2. Neuvottelen ja teen sopimuksia lapsen kanssa	.566
Osio 11. Annan nimen lapsen tunteille	.546
Osio 12. Varaan aikaa yhteiseen tekemiseen lapsen kanssa	.506
Määräilevä vanhemmuus	
Osio 6. Komennan lasta huutamalla	.876
Osio 8. Moitin tai syyllistän lasta	.711
Osio 7. Menetän malttini	.709
Osio 4. Käytän kovia fyysisiä otteita lapsen ohjaamisessa	.532

3) *Lapsen itsesäätely ja sosiaaliset taidot.* Vanhempia pyydettiin arvioimaan lapsen käyttäytymistä arjessa kuten esimerkiksi rutiinien sujumista, tottelevaisuutta, keskittymistä ja tunteiden hallintaa kaikkiaan 15 osiota kattavalla kyselylomakkeella (ks. liite 3). Osioiden arviointiasteikko oli 5-portainen. (*”Arvioi lapsen tämänhetkistä käyttäytymistä ja taitoja arjen tilanteissa”*: 1= Runsaasti ongelmia/erittäin huono; 5= sujuu ongelmitta/erittäin hyvä). Tähän tutkimukseen valittiin kaikki 15 lapsen itsesäätelyyn ja sosiaalisiin taitoihin liittyvistä osioista ja näistä muodostettiin faktorianalyysin perusteella kolme summamuuttujaa, jotka olivat Pettymysten sietäminen (reliabiliteetti .82), Ylivilkkaus (reliabiliteetti .74) ja Sosiaaliset taidot (reliabiliteetti .67). Summamuuttujien luomisen jälkeen Ylivilkkaus -summamuuttujan arviointiskaala käännettiin nimeämisen selkiyttämiseksi toisinpäin. Summamuuttujat ja osioiden faktorilataukset on kuvattu taulukossa 2. Ylivilkkauden lasten ryhmän aineistossa ko. lomake on ollut käytössä Perhekoulusta 5 alkaen, joten tiedot olivat saatavissa vain 12 lapsesta.

Taulukko 2. *”Lapsen itsesäätely ja sosiaaliset taidot”* -lomakkeen summamuuttujat ja yksittäisten osioiden faktorilataukset

---

Summamuuttujat	Faktorilataukset
Pettymysten sietäminen	
Osio 4. Vihan tunteiden hallinta	.867
Osio 10. Pettymysten sietäminen	.619
Osio 6. Sääntöjen noudattaminen	.577
Osio 1. Nukkumaanmenorutiinit	.556
Osio 5. Käskyjen ja kieltojen totteleminen	.547
Osio 14. Mielialan myönteisyys	.414
Osio 15. Lapsen ja sinun yhteisten hetkien laatu	.406
Ylivilkkaus	
Osio 7. Impulsiivisuus	.767
Osio 11. Vuoron odottaminen, malttaminen	.537
Osio 8. Keskittyminen aikuisen antamiin tehtäviin	.513
Osio 2. Ruokailutilanteissa käyttäytyminen	.456
Osio 3. Käyttäytyminen julkisilla paikoilla	.386
Sosiaaliset taidot	
Osio 13. Läheisyyden ilmaiseminen	-.893
Osio 12. Kavereiden kanssa toimiminen	-.433
Osio 9. Oman itsen arvostus	-.405

2.3 Perhekoulu-ohjelma

Perhekoulu (*Preschool Overactivity Programme*) ohjelman ovat kehittäneet Joanne Barton ja Seija Sandberg todettuaan ylivilkkaiden alle kouluikäisten lasten vanhempien tarpeen erityiseen tukeen ja ohjaukseen (Sandberg ym., 1999). Perhekoulu koostuu erillisistä vanhempien ja lasten ryhmistä, jotka kokoontuvat kerran viikossa 10 viikon ajan. Perhekoulun aikana vanhemmat kokoontuvat omaan koulutukselliseen ryhmäänsä ja lapset toimivat omassa kasvatuksellisessa ryhmässään.

Vanhempien ryhmän toiminta perustuu vanhemmille annettavan *Perhekoulun käsikirjan* (Sandberg ym., 2004) teemoihin ja niihin liittyviin kotitehtäviin. Jyväskylän Perhekoulussa vanhempien ryhmässä on aina kaksi ohjaajaa. Tapaamiskerran tyypillinen eteneminen on seuraavankaltainen: Kuulumisten kertomisen jälkeen jaetaan kokemuksia edellisen kerran kotitehtävästä. Mietitään yhdessä, miksi jokin toimintatapa tai tilanne toimi niin hyvin tai miksi jokin ei tuottanut toivottua tulosta ja pohditaan vaihtoehtoisia toimintatapoja ongelmallisiksi osoittautuneisiin tilanteisiin. Edellisen tapaamiskerran videoesimerkkien avulla nostetaan joitakin teemoja esiin lasten ja avustajien keskinäisestä toiminnasta tai lasten ja vanhempien välisestä vuorovaikutuksesta välipalalla. Vanhempien ja lasten yhteisen välipalan aikana lasten ja vanhempien ryhmän ohjaajat vaihtavat kokemuksia illan kulusta. Teema, johon seuraavan kerran kotitehtävä liittyy, alustetaan virittäen keskustelua fläppitaululle kirjatuihin periaatteisiin. Teeman syventämisessä voidaan käyttää myös symboli- tai roolityöskentelyä, kuvallista ilmaisua tms. Tavoitteena on, että vanhempien mielessä tarkentuu omaan perheeseen parhaiten sopiva tapa toteuttaa kotitehtävä seuraavan viikon aikana. Tapaaminen päätetään loppukierrokseen, jonka aikana kukin voi ilmaista tapaamiskerran herättämiä tunnelmia ja antaa palautetta ohjaajille ja toisille ryhmäläisille.

Vanhempien ryhmän teemoja on 10 ja niistä kutakin käsitellään aina yhdellä kerralla (Sandberg ym., 2004): 1) Ylivilkkauden keskeiset piirteet, taustatekijät ja ylivilkkauden kehityksellinen ennuste, sekä myönteisen vuorovaikutuksen vahvistaminen lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa. 2) Lapsen käyttäytymisen ymmärtäminen ja huomion antaminen myönteiselle käyttäytymiselle. 3) Vuorovaikutuksen perustaidot, kehotukset ja käskyt. 4) Myönteisen käyttäytymisen ja ponnistelun vahvistaminen välittömällä palautteella, itseluottamuksen tukeminen ja

vanhemman omien akkujen lataaminen. 5) Palkintojen käyttö. 6) Rajojen asettaminen: valintojen tekeminen ja seuraamukset. 7) Jäähyn käyttö. Tavoitteena on saada ei-toivottu käyttäytyminen loppumaan välittömästi. 8) Häiriökäyttäytyminen sekä ongelmallisten tilanteiden tunnistaminen ja ennakointi kodin ulkopuolella. 9) Opittujen menetelmien käyttämisen sitkeys ja soveltaminen tulevaisuuden ongelmatilanteisiin, kodin sääntöjen tarkistaminen. 10) Aiemmin opitun kertaaminen ja yhteen vetäminen.

Lasten ryhmä kokoontuu samanaikaisesti vanhempien ryhmän kanssa omilla tiloissaan (Sandberg ym., 2004). Lasten ryhmässä on yksi ohjaaja ja jokaisen lapsen kanssa henkilökohtaisesti toimiva avustaja. Lapsen kanssa toimiva avustaja vaihtuu kerrasta toiseen siten, että lapsi saa kokemuksia vuorovaikutuksesta kunkin ohjaajan kanssa ja siitä, että eri aikuiset toimivat samojen periaatteiden mukaisesti. Vaikka lapset ovat samassa huoneessa toistensa kanssa, pääosa työskentelystä tapahtuu avustajan ja lapsen kesken. Avustajat toimivat jäsenellään ohjelman mukaisesti tukien lapsen itsesäätelyä. Ryhmän toimintaa peili-ikkunan takaa havainnoiva ohjaaja antaa tarvittaessa avustajille ohjeita korvakuulokkeiden kautta. Lasten ryhmän toiminta videonauhoidaan. Lasten ryhmän tapaamisissa on päiväkodista tai kerhoista tuttuja toimintoja esim. leikkinurkkauksen välineillä työskentelyä, muovailua, piirtelyä, pelien ja tehtävien tekemistä avustajan kanssa. Ryhmätapaamiseen sisältyy välipalalohkeita, jolloin vanhemmat ja lapset ovat yhdessä.

2.4 Analyysimenetelmät

Tilastollisesti aineisto käsiteltiin SPSS for Windows 13.0 -ohjelmalla. Summamuuttujat ”Vanhemmuus” -lomakkeesta ja ”Lapsen itsesäätely ja sosiaaliset taidot” -lomakkeesta muodostettiin eksploraatiivisen faktorianalyysin avulla käyttäen Maximum likelihood -menetelmää. Menetelmää pidetään sopivana silloin, kun aineisto on yli sadan henkilön suuruinen (Metsämuuronen, 2003). Rotaatiomenetelmäksi valittiin Direct Oblimin -menetelmä, jolloin faktorit saivat korreloida keskenään. Faktorianalyysi tehtiin käyttäen pohjana verrokkiaineiston tietoja, koska verrokkiaineiston ajateltiin edustavan normaalia vaihtelua lapsiperheväestössä. Saatujen faktoreiden avulla luotiin summamuuttujat sekä

verrokkiaineistolle että ylivilkkaiden lasten ryhmän aineistolle. Muodostettujen summamuuttujien sisäistä reliabiliteettia tarkasteltiin Cronbachin Alpha -kertoimen avulla. Cronbachin Alpha -kertoimet olivat välillä .62 - .82, mikä kertoo että sisäiset reliabiliteetit osoittivat kohtalaista luotettavuutta. Sosiaaliset taidot - summamuuttujassa oli kummallakin mittauskerralla yksi poikkeava havainto, ja nämä korjattiin antamalla poikkeaville havainnoille lähempänä muuta jakaumaa olevat arvot. Muuten koko aineiston summamuuttujien jakaumat vaikuttivat graafisen tarkastelun perusteella riittävän normaalisilta, jotta niitä voitiin käyttää myöhemmissä tilastollisissa analyyseissa.

Aluksi luotuja summamuuttujia tarkasteltiin tutkimusryhmittäin kuvailevien tietojen (keskiarvo, keskihajonta) avulla. Seuraavaksi tutkittiin verrokkiaineistossa Pearsonin korrelaatiokertoimien avulla, korreloivatko vanhempaan liittyvät summamuuttujat keskenään ja samoin tehtiin lapseen liittyvien summamuuttujien kohdalla. Tämän lisäksi tutkittiin vanhempaan liittyvien summamuuttujien yhteyttä lapseen liittyviin summamuuttujiin.

Ylivilkkaiden lasten ryhmän ja verrokkiryhmän välisiä keskiarvoeroja eri summamuuttujissa tarkasteltiin riippumattomien otosten t-testillä. T-testien yhteydessä tarkasteltiin myös muuttujien variansseja, ja ne olivat yhtä suuret molemmissa ryhmissä kaikkien muuttujien kohdalla. Perhekoulun vaikuttavuutta tutkittiin toistomittauksiin soveltuvan monimuuttujaisen varianssianalyysin (MANOVAN) avulla.

3. TULOKSET

3.1 Leikki-ikäisten lasten vanhempien kokemukset vanhemmuudestaan ja ohjauskeinoistaan

Tutkimuksen ensimmäisenä kiinnostuksen kohteena oli selvittää, millaisia kokemuksia leikki-ikäisten lasten vanhemmilla on vanhemmuudestaan ja käyttämistään ohjauskeinoista. Tarkastelimme tätä kysymystä ensin verrokkiaineiston osalta käyttäen kuvailevia tietoja. Tulokset osoittivat, että leikki-ikäisten lasten vanhemmat raportoivat nauttivansa vanhemmuudesta keskimäärin lähes päivittäin. Jopa puolet vanhemmista vastasi nauttivansa vanhemmuudesta päivittäin. Uupumuksen tunteita leikki-ikäisten lasten vanhemmat ilmoittivat sitä vastoin kokevansa suhteellisen harvoin eli kerran, pari kuukaudessa.

Ohjauskeinojen osalta tuloksissa tuli esille, että verrokkiaineiston vanhemmat käyttivät määräilevään vanhemmuuteen liittyviä keinoja harvoin. Vanhemmista 79% käytti näitä keinoja korkeintaan kerran, pari kuukaudessa. Sen sijaan vanhemmat käyttivät ohjaavaan vanhemmuuteen kuuluvia keinoja lähes päivittäin. Vanhempien kokemukset vanhemmuudestaan ja käyttämistään ohjauskeinoista on esitelty taulukossa 3.

Taulukko 3. Vanhemmuuskokemukset ja ohjauskeinot verrokkiryhmässä (N=104)

	Skaala	keskiarvo	keskihajonta
Vanhemmuudesta nauttiminen	1 - 7	6.34	.89
Uupumus	1 - 7	2.72	.92
Ohjaava vanhemmuus	1 - 7	5.76	.76
Määräilevä vanhemmuus	1 - 7	2.65	.86

Verrokkiaineiston osalta halusimme myös selvittää, miten vanhempien kokemukset vanhemmuudestaan olivat yhteydessä heidän käyttämiinsä ohjauskeinoihin. Tätä tarkasteltiin Pearsonin korrelaatiokertoimen avulla ja saadut tulokset on esitetty taulukossa 4. Tulokset osoittivat selvästi, että vanhemmuuskokemuksilla ja vanhempien käyttämällä ohjauskeinoilla on selkeät yhteydet keskenään. Vanhemmuudesta nauttiminen ja vain vähäinen uupumuksen tunne olivat yhteydessä ohjaavaan vanhemmuuteen. Sen sijaan vanhempien kokema uupumus oli vahvasti yhteydessä määräilevään vanhemmuuteen.

Taulukko 4. Vanhemmuuskokemusten ja ohjauskeinojen väliset yhteydet (N=104)

	Vanhemmuudesta nauttiminen	Uupumus	Ohjaava vanhemmuus
Uupumus	-.45***		
Ohjaava vanhemmuus	.47***	-.38***	
Määräilevä vanhemmuus	-.30**	.73***	-.35***

Pearsonin korrelaatiokerroin **p<.01, ***p<.001

3.2 Lasten käyttäytyminen ja sen yhteydet vanhempien kokemuksiin vanhemmuudestaan ja käyttämistään ohjauskeinoista

Lasten käyttäytymistä arjessa tutkittiin kysymällä vanhempien kokemuksia lapsen pettymysten sietämisestä, ylivilkkauteen viittaavasta käyttäytymisestä ja sosiaalisista taidoista. Tutkimuksessa havaittiin, että verrokkiaineiston vanhemmat kokivat lasten pettymysten sietämisen ja sosiaalisten taitojen sujuvan pääasiassa hyvin. Vanhempien mukaan suurimmalla osalla lapsista ei myöskään ollut sellaisia arjessa ilmeneviä ongelmia, joiden voisi ajatella liittyvän ylivilkkauteen. Vanhempien mukaan 92%:lla lapsista ei näitä ongelmia juurikaan ilmennyt. Vanhempien raportoimaa lasten käyttäytymistä ja taitoja arjen tilanteissa on kuvattu taulukossa 5.

Taulukko 5. Lasten käyttäytyminen ja taidot arjen tilanteissa (N=104)

	Skaala	keskiarvo	keskihajonta
Pettymysten sietäminen	1-5	4.06	.48
Ylivilkkaus	1-5	1.86	.48
Sosiaaliset taidot	1-5	4.39	.46

Seuraavaksi selvitimme, miten lapsen käyttäytymisen eri ulottuvuudet ovat verrokkiaineistossa yhteydessä toisiinsa. Tutkimuksessa havaittiin, että mitä enemmän lapsella oli ylivilkkauteen viittaavaa käyttäytymistä, sitä huonommin hän sietä pettymyksiä ja sitä heikommat sosiaaliset taidot hänellä oli. Sen sijaan lapsen sosiaaliset taidot ja pettymysten sietäminen olivat keskenään positiivisessa yhteydessä eli lapset, joilla oli hyvät sosiaaliset taidot, sietivät hyvin myös pettymyksiä. Käyttäytymisen eri ulottuvuuksien väliset korrelaatiot on esitetty taulukossa 6.

Taulukko 6. Lapsen käyttäytymispiirteiden väliset yhteydet (N=104)

	Sosiaaliset taidot	Pettymysten sietäminen
Pettymysten sietäminen	.45***	
Ylivilkkaus	-.41***	-.52***

Pearsonin korrelaatiokerroin ***p<.001

Verrokkiryhmää käsittelevä viimeinen kiinnostuksen kohteemme liittyi lasten käyttäytymisen sekä vanhemmuuskokemusten ja ohjauskeinojen välisiin yhteyksiin. Tulokset on kuvattu taulukossa 7. Taulukosta voidaan havaita, että osalla lapsen ja vanhempaan liittyvistä summamuuttujista oli merkitsevä tai erittäin merkitsevä yhteys toisiinsa. Tulokset osoittivat, että verrokkiaineistossa lapsen ongelmien lisääntyminen pettymysten sietämisessä, sosiaalisissa taidoissa sekä

ylivilkkauudessa oli yhteydessä vanhemman uupumuksen lisääntymiseen sekä vanhemmuudesta nauttimisen vähenemiseen. Kaikkein voimakkain yhteys löytyi lapsen pettymysten sietämisen ja vanhemman uupumuksen väliltä.

Vanhempien ohjauskeinoja tarkasteltaessa havaittiin, että mitä enemmän lapsella oli arjessa ilmeneviä ongelmia sitä enemmän vanhemmat raportoivat käyttävänsä määräilevään vanhemmuuteen liittyviä keinoja. Voimakkain yhteys löytyi lapsen pettymysten sietämisen ja määräilevän vanhemmuuden väliltä. Sen sijaan ohjaavaan vanhemmuuteen liittyviä keinoja käyttävien vanhempien lapsilla oli hyvät sosiaaliset taidot ja he sietivät myös pettymyksiä hyvin. Lapsen ylivilkkauksen ja ohjaavan vanhemmuuden väliltä ei löytynyt merkittävää yhteyttä.

Taulukko 7. Lapsen käyttäytymisen yhteys vanhemman kokemukseen vanhemmuudestaan ja ohjauskeinoistaan (N=104)

<u>Vanhemmuuskokemukset ja ohjauskeinot</u>	<u>Lapsen käyttäytyminen</u>		
	Pettymysten sietäminen	Ylivilkkaus	Sosiaaliset taidot
Vanhemmuudesta nauttiminen	.44***	-.23*	.27**
Uupumus	-.62***	.41***	-.35***
Ohjaava vanhemmuus	.40***	-.12	.30**
Määräilevä vanhemmuus	-.55***	.38**	-.27**

Pearsonin korrelaatiokerroin *p<.05, **p<.01, ***p<.001

3.3 Ylivilkkaiden lasten vanhempien kokemukset vanhemmuudestaan ja ohjauskeinoistaan sekä lasten käyttäytymisestä arjessa

Seuraavaksi tarkasteltiin ylivilkkaiden lasten vanhempien kokemuksia vanhemmuudestaan ja käyttämistään ohjauskeinoista. Ylivilkkaiden lasten vanhemmat raportoivat nauttivansa vanhemmuudestaan useamman kerran viikossa. Keskimäärin yhtä usein he kokivat uupumusta ja puolet vastanneista koki sitä lähes päivittäin. Ohjauskeinoja kartoitettaessa tuli esille, että ylivilkkaiden lasten vanhemmat käyttivät runsaasti sekä ohjaavaan että määräilevään vanhemmuuteen kuuluvia keinoja, mutta ohjaavaan vanhemmuuteen liittyviä keinoja he käyttivät kuitenkin enemmän kuin määräilevään vanhemmuuteen kuuluvia keinoja ($p < .001$). Ohjaavaan vanhemmuuteen liittyviä keinoja he käyttivät keskimäärin useamman kerran viikossa ja kaikki vanhemmat vähintään viikoittain. Määräilevään vanhemmuuteen liittyviä keinoja ylivilkkaiden lasten vanhemmat käyttivät keskimäärin viikoittain ja 80% vanhemmista käytti näitä keinoja viikoittain tai sitä useammin.

Vertailtaessa ylivilkkaiden lasten vanhempien ja verrokkiaineiston vanhempien vanhemmuuskokemuksia havaittiin, että ylivilkkaiden lasten vanhemmat kokivat nauttivansa vähemmän vanhemmuudestaan ja olivat uupuneempia kuin verrokkiaineiston vanhemmat. Lisäksi havaittiin, että ylivilkkaiden lasten vanhemmat käyttivät vähemmän ohjaavaan ja enemmän määräilevään vanhemmuuteen liittyviä keinoja kuin verrokkiryhmän vanhemmat. Ryhmien väliset erot ja niiden merkitsevyydet löytyvät taulukosta 8.

Taulukko 8. Vanhemmuuskokemukset ja ohjauskeinot

	Ylivilkkaiden lasten ryhmä ¹			Verrokkiryhmä ²			p
	Skaala	ka	kh	ka	kh	t ³	
Vanhemmuudesta nauttiminen	1-7	4.86	.96	6.34	.69	7.17	<.001
Uupumus	1-7	4.95	.89	2.72	.92	-8.53	<.001
Ohjaava vanhemmuus	1-7	5.42	.77	5.76	.76	2.13	<.035
Määräilevä vanhemmuus	1-7	4.15	.80	2.65	.86	-8.59	<.001

¹) Ylivilkkaiden lasten ryhmä N=14 summamuuttujissa 1-2 ja N=30 summamuuttujissa 3-4

²) Verrokkiryhmä N=104.

³) Summamuuttujissa 1-2 df=116 ja 3-4 df=132

Seuraavaksi tarkasteltiin ylivilkkaiden lasten käyttäytymistä ja vertailtiin sitä verrokkiryhmän lasten käyttäytymiseen. Saadut tulokset on kuvattu taulukossa 9. Tulosten mukaan ylivilkkailla lapsilla esiintyi melko paljon pettymysten sietämiseen ja ylivilkkauteen liittyviä ongelmia. Lapsista 58%:lla oli paljon tai runsaasti ylivilkkauteen liittyviä ongelmia. Sen sijaan sosiaaliset taidot sujuivat ylivilkkailla lapsilla pääosin ilman ongelmia.

Vertailtaessa vanhempien kokemuksia lapsen käyttäytymisestä ja taidoista arjen tilanteissa tuli esille, että verrokkiryhmän lapset sietivät pettymyksiä paremmin kuin ylivilkkaat lapset. Ylivilkkailla lapsilla esiintyi myös enemmän sosiaalisiin taitoihin ja ylivilkkauteen liittyviä ongelmia kuin verrokkiryhmän lapsilla. Kummassakaan ryhmässä ei kuitenkaan ollut yhtään lasta, jolla olisi ollut paljon ongelmia sosiaalisissa taidoissa.

Taulukko 9. Lasten käyttäytyminen ja taidot arjen tilanteissa

	Ylivilkkaiden lasten ryhmä ¹			Verrokkiryhmä ²			p
	Skaala	ka	kh	ka	kh	t ³	
Pettymysten sietäminen	1 - 5	3.08	.49	4.06	.48	6.65	<.001
Ylivilkkkaus	1 - 5	3.49	.64	1.86	.48	10.65	<.001
Sosiaaliset taidot	1 - 5	3.67	.45	4.39	.46	5.15	<.001

¹) Ylivilkkaiden lasten ryhmä N=12

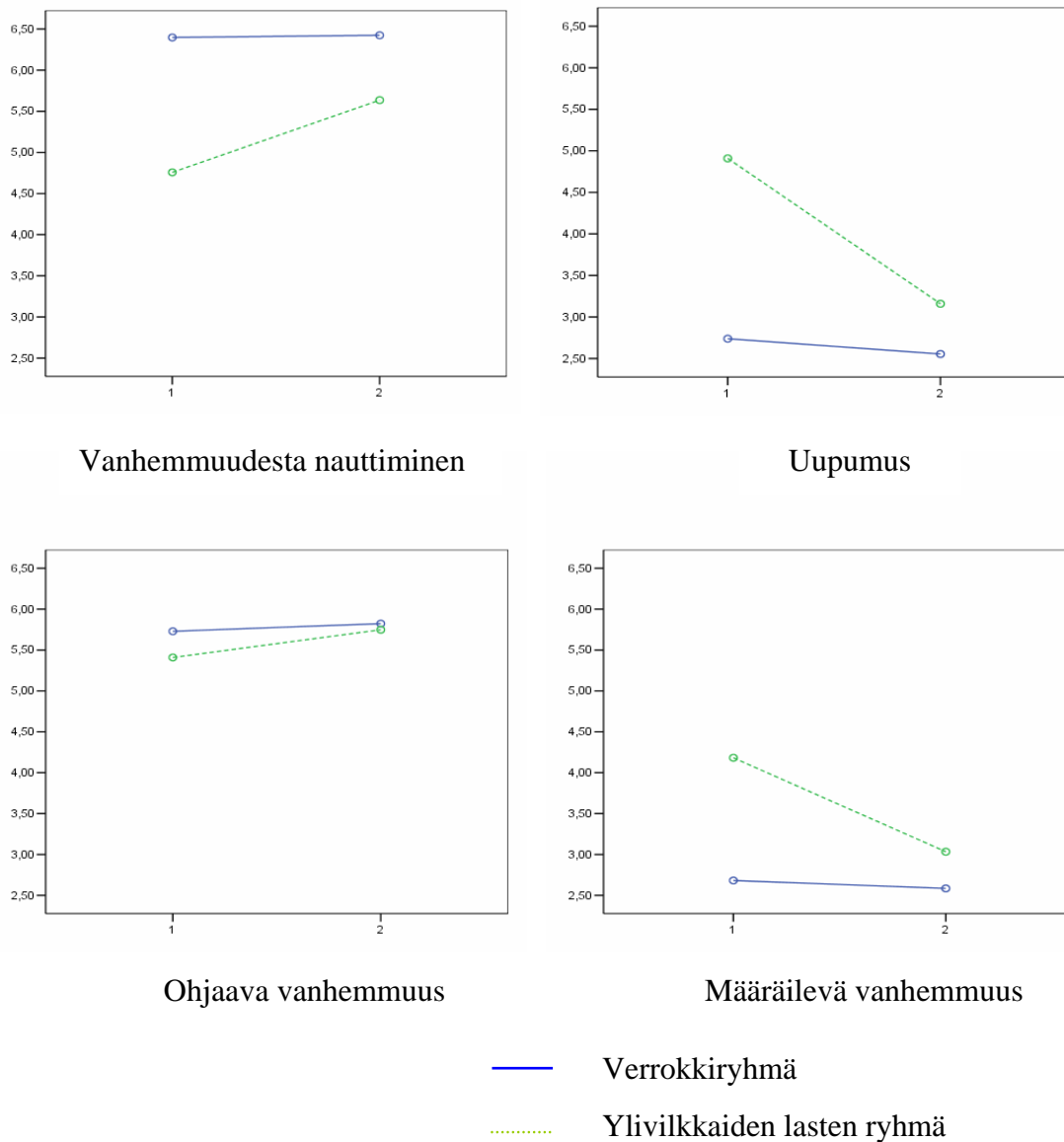
²) verrokkiryhmä N=104

³) Df=114

3.4 Perhekoulun vaikuttavuus vanhempien kokemuksiin vanhemmuudestaan, ohjauskeinoistaan ja lasten käyttäytymisestä

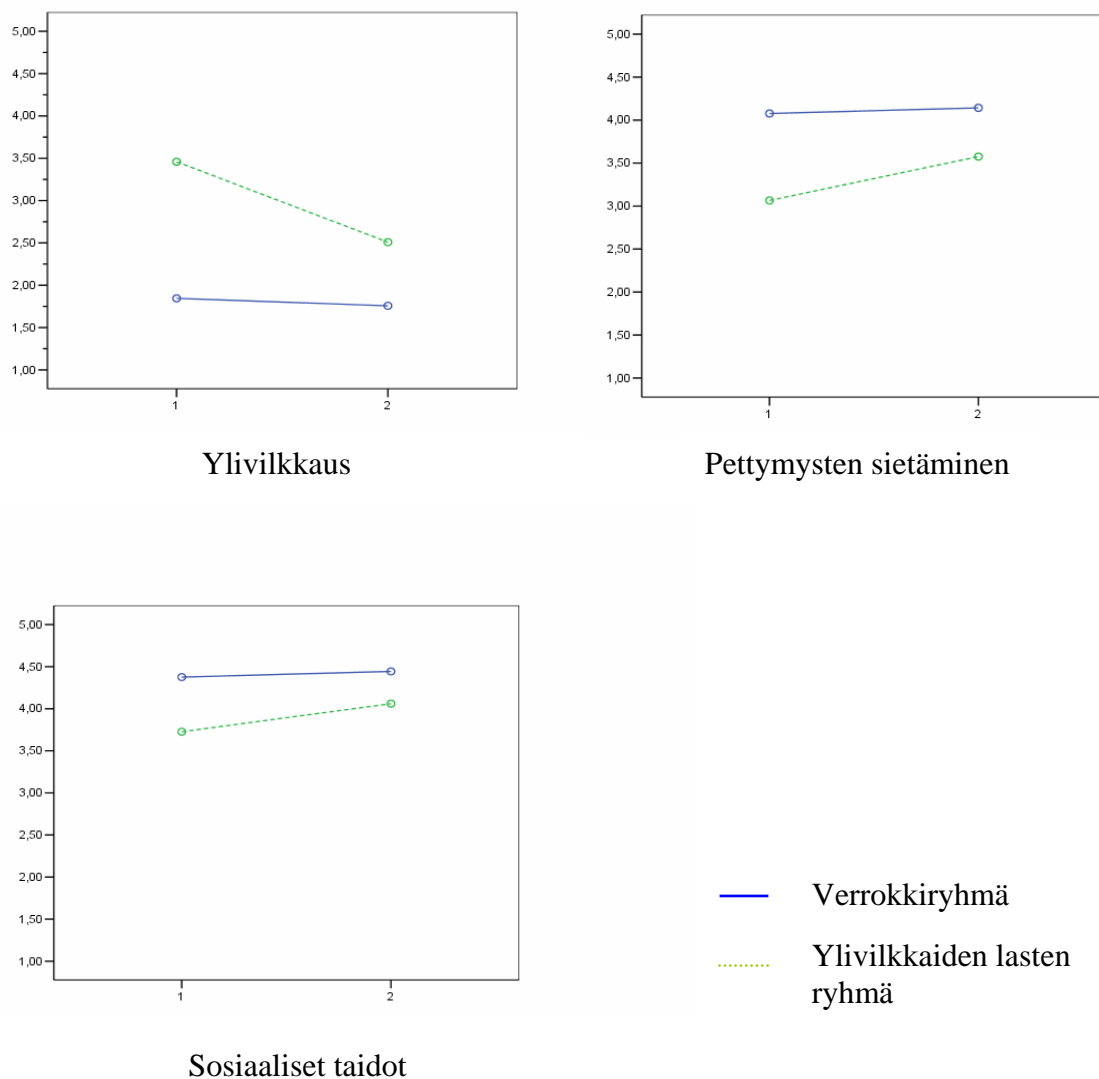
Perhekoulun vaikuttavuutta tutkittiin MANOVA:n avulla tarkastelemalla, onko ryhmäjäsennyden (ylivilkkaiden lasten ryhmä ja verrokkiryhmä) ja vanhemmuuteen sekä lapsen käyttäytymiseen liittyvien summamuuttujien välillä yhdysvaikutusta kolmen kuukauden aikavälillä. Toisin sanoen tutkittiin sitä, näkyikö vanhempien raportoimissa kokemuksissa muutosta ja oliko mahdollinen muutos erilainen ylivilkkaiden lasten ryhmässä kuin verrokkiryhmässä. Saatujen tulosten mukaan ylivilkkaiden lasten vanhempien, eli vanhempien jotka osallistuivat Perhekouluun, vanhemmuuskokemuksissa ($F(2,96)=23.529$, $p<.001$) ja ohjauskeinoissa ($F(2,112)=22.791$, $p<.001$) tapahtui erittäin merkittävästi enemmän muutosta kuin verrokkiryhmän vanhemmilla. Jatkotarkasteluissa havaittiin, että ylivilkkaiden lasten vanhempien vanhemmuudesta nauttiminen ($F(1,97)=22.385$, $p<.001$) lisääntyi ja heidän kokemansa uupumus ($F(1,97)=39.265$, $p<.001$) sekä määräilevään vanhemmuuteen liittyvien ohjauskeinojen käyttäminen ($F(1,113)=45.931$, $p<.001$) vähenivät enemmän kuin verrokkiryhmän vanhemmilla. Nämä kaikki erot muutoksissa näiden kahden ryhmän välillä olivat erittäin merkitseviä. Perhekouluun

osallistuneiden vanhempien ohjaavaan vanhemmuuteen liittyvien keinojen käytön määrä näytti myös lähestyvän verrokkiaineiston vanhempien keskiarvoa, joskin tulos jäi suuntaa antavaksi ($F(1,113)=3.121$, $p=.08$). Ohjaavan vanhemmuuden ja ryhmäjäsensyyden välillä ei ollut yhdysvaikutusta, mutta ohjaava vanhemmuus lisääntyi tutkimusajanjakson aikana merkittävästi molemmissa ryhmissä ($F(1,113)=9.652$, $p<.01$). Tulokset on kuvattu kuviossa 1.

Kuvio 1. Ylivilkkaiden lasten ryhmän ja verrokkiryhmän vanhempien vanhemmuuskokemuksissa ja ohjauskeinoissa tapahtuneet muutokset kolmen kuukauden aikavälillä

Tutkittaessa Perhekoulun vaikuttavuutta lapsen käyttäytymiseen arjessa havaittiin, että ryhmäjäsennyden ja lapsen käyttäytymisen välillä oli erittäin merkitsevä yhdysvaikutus kolmen kuukauden aikavälillä tarkasteltuna ($F(3,96)=10.258$, $p<.001$). Tutkittaessa lapsen käyttäytymistä tarkemmin todettiin Perhekouluun osallistuneiden lasten pettymysten sietämisen ($F(1,98)=15.149$, $p<.001$) ja sosiaalisten taitojen ($F(1,98)=3.947$, $p=.050$) paranevan, kun taas ylivilkkauteen liittyvät ongelmat ($F(1,98)=29.469$, $p<.001$) vähenivät verrokkiryhmän lapsia enemmän. Tulokset on kuvattu kuviossa 2.

Kuvio 2. Ylivilkkaiden lasten ryhmän ja verrokkiryhmän lasten käyttäytymisessä tapahtuneet muutokset kolmen kuukauden aikavälillä.

4. POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ylivilkkaiden leikki-ikäisten ja toisten samanikäisten lasten vanhempien kokemuksia vanhemmuudestaan ja ohjauskeinoistaan sekä lasten käyttäytymisestä arjessa. Kiinnostuksen kohteena oli myös ylivilkkaiden lasten perheille suunnatun Perhekoulu-intervention vaikuttavuus. Tutkimuksessa tuli esille, että leikki-ikäisten lasten vanhemmat kokivat vanhemmuutensa hyvin myönteisesti. Vanhempien kokemukset vanhemmuudestaan ja heidän käyttämänsä ohjauskeinot näyttivät kuitenkin olevan yhteydessä lasten käyttäytymiseen ja toimintaan. Varsinkin ylivilkkaiden lasten vanhemmat kokivat vanhemmuutensa kuormittavana ja he käyttivät muiden leikki-ikäisten lasten vanhempia enemmän keinoja, jotka ovat ominaisia määräilevälle vanhemmuudelle. Toisaalta rohkaiseva havainto oli, että ylivilkkaiden lasten vanhemmat käyttivät lähes yhtä paljon ohjaavaan vanhemmuuteen kuuluvia keinoja kuin toisten leikki-ikäisten lasten vanhemmat. Lisäksi havaittiin, että ylivilkkaille lapsille ja heidän vanhemmilleen suunnatulla Perhekoulu-interventiolla näytti olevan myönteinen vaikutus vanhempien vanhemmuuskokemuksiin, ohjauskeinoihin ja lasten käyttäytymiseen.

Tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää, miten leikki-ikäisten lasten vanhemmat kokivat vanhemmuutensa ja millaisia ohjauskeinoja he käyttivät sekä olivatko vanhemmuuskokemukset ja käytetyt ohjauskeinot yhteydessä toisiinsa. Tutkimuksessa tuli esille, että vanhemmat nauttivat vanhemmuudesta eivätkä kokeneet itseään uupuneiksi. Siihen nähden että leikki-ikäisten lasten vanhemmuuden on nähty herkästi olevan kuormittavaa (Crnic, 2005; Miller ym., 1993), tulos oli hieman yllättävä. On mahdollista, että tulos heijastelee vanhempien valikoitumista tutkimukseen. Todennäköisesti vanhemmat, jotka eivät koe uupumusta, jaksavat paremmin osallistua kahteen kertaan tapahtuvaan melko laajaan kyselytutkimukseen kuin väsyneet ja itsensä voimattomiksi kokevat vanhemmat.

Vanhempien ohjauskeinoja tarkasteltaessa tuli esille, että leikki-ikäisten lasten vanhemmat käyttivät pääasiassa ohjaavaan vanhemmuuteen liittyviä keinoja lastensa kanssa toimiessaan ja määräilevään vanhemmuuteen kuuluvia keinoja he käyttivät harvoin. Vanhemmuuskokemukset ja ohjauskeinot olivat myös vahvasti yhteydessä toisiinsa. Ne vanhemmat, joiden kokemukset vanhemmuudesta eivät olleet

myönteisiä, käyttivät selkeästi enemmän määräilevään vanhemmuuteen ja vähemmän ohjaavaan vanhemmuuteen kuuluvia keinoja. Tutkimustulos on samansuuntainen aikaisempien tutkimuksien kanssa, joissa on todettu vanhemman hyvinvoinnin olevan yhteydessä hänen tapaansa toimia lapsensa kanssa (Kettunen ym., 1997; Metsäpelto & Pulkkinen, 2004; Onatsu-Arvilommi ym., 1998).

Tutkimuksen toisena tavoitteena oli selvittää leikki-ikäisten lasten vanhempien näkemyksiä lastensa käyttäytymisestä ja näiden näkemysten yhteyksiä vanhempien kokemuksiin vanhemmuudestaan ja ohjauskeinoistaan. Vanhempien mukaan lasten käyttäytyminen arjessa sujui pääasiassa hyvin. Tutkimuksessa tuli kuitenkin esille, että mitä enemmän ylivilkkauteen viittaavaa käyttäytymistä lapsella oli, sitä huonommin lapsi sietä pettymyksiä ja sitä heikommat sosiaaliset taidot hänellä oli. Tulos on samansuuntainen kuin Woodin, Cowanin ja Bakerin (2002) tutkimuksessa, jossa havaittiin niillä leikki-ikäisillä lapsilla, joilla oli ylivilkkauteen viittaavia piirteitä, olevan myös muita lapsia enemmän ongelmia toverisuhteissaan. Samoin kliinisillä ryhmillä tehdyissä tutkimuksissa on tullut esille, että ylivilkkaus on riski lapsen sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle (ks. katsaus Spira & Fischel, 2005). Tehdyt tutkimukset antaisivatkin viitteitä siitä, että samanlainen yhteys sosiaalisiin taitoihin näyttäisi olevan sekä ylivilkkaaksi todetuilla lapsilla että muilla samanikäisillä lapsilla, joilla on ylivilkkauteen viittaavia piirteitä.

Lapsen käyttäytymisen haastavuus oli tämän tutkimuksen mukaan vahvasti yhteydessä vanhemman kokemuksiin vanhemmuudestaan ja hänen käyttämiinsä ohjauskeinoihin. Lasten ongelmakäyttäytyminen oli hyvin selkeästi yhteydessä vanhempien lisääntyneeseen uupumukseen ja määräilevään vanhemmuuteen kuuluvien ohjauskeinojen käyttöön. Tulos on samansuuntainen yhdysvaltalaisien ja brittiläisten tutkimuksien kanssa, joissa on löydetty yhteyksiä lasten ongelmakäyttäytymisen ja määräilevän vanhemmuuden väliltä (mm. Stormshak, Bierman, McMahon, & Lengua, 2000; Thompson, Hollis, & Richardst, 2003) sekä lasten ongelmakäyttäytymisen ja vanhempien kokeman vanhemmuuden stressin väliltä (Anastopoulos ym., 1992; Baker & Heller, 1996; Donenberg & Baker, 1993). Osa jälkimmäisistä tutkimuksista on tehty käyttäen kliinisiä ryhmiä. Tutkimuksissa mainitun vanhemmuuden stressin voitaisiin ajatella edustavan tässä tutkimuksessa kuvattua vanhemman uupumusta. Tässä tutkimuksessa havaittiin lisäksi, että mitä paremmin lapsen käyttäytyminen arjessa sujui, sitä enemmän vanhempi nautti vanhemmuudestaan ja sitä enemmän hän käytti ohjaavalle vanhemmuudelle tyypillisiä

keinoja lapsensa kanssa toimiessaan. Saatu tulos tukee Kaufmannin ym. (2000) tutkimuksesta saatua näkemystä ohjaavan vanhemmuuden ja lapsen sopeutuvan käyttäytymisen välisestä yhteydestä.

Edellä raportoidut tämän tutkimukset tulokset on saatu pääosin korrelatiivisten menetelmien avulla. Tämä tarkoittaa sitä, ettei tuloksista ole mahdollista päätellä syy-seuraus -suhdetta, eli sitä että jompikumpi toisiinsa yhteydessä oleva tekijä olisi aiheuttanut toisen. Vanhemman ja lapsen käyttäytymisen välillä havaittavien yhteyksien suunnasta on vaikea tehdä johtopäätöksiä kumpaankaan suuntaan. On kuitenkin nähty, että vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on selkeästi kaksisuuntaista, jossa molemmat osapuolet alinomaan muokkaavat omaa käyttäytymistään ja asenteitaan suhteessa toisen osapuolen käyttäytymiseen ja asenteisiin (Anastopoulos ym., 1992; Belsky, 1984; ks. katsaus Fischer, 1990; Johnston & Mash, 2001).

Kolmantena kiinnostuksen kohteena tutkimuksessa oli tarkastella, miten ylivilkkaiden lasten vanhemmat kokivat vanhemmuutensa, ohjauskeinonsa ja lasten käyttäytymisen arjessa. Tulokset osoittivat ylivilkkaiden lasten vanhempien olevan huomattavasti uupuneempia kuin leikki-ikäisten lasten vanhemmat keskimäärin. Liittyen vanhemman kokemaan ärtymykseen, keinottomuuteen, väsymykseen ja syyllisyyteen, jotka tässä tutkimuksessa kuvautuivat vanhemman uupumuksena, on useissa tutkimuksissa havaittu ylivilkkaiden lasten vanhempien kokevan vanhemmuutensa vähemmän myönteisesti kuin muiden lasten vanhemmat (Breen & Barkley, 1988; Chi & Hinshaw, 2002; Cronin, 2004; Cunningham & Boyle, 2002; Donenberg & Baker, 1993; Kadesjö ym., 2002 ; Mash & Johnston, 1983; ks. katsaus Stormont, 1998).

Ylivilkkaiden lasten vanhempien vähäisemmästä hyvinvoinnista saattaisi antaa viitteitä se, että ylivilkkaiden lasten vanhemmat nauttivat tämän tutkimuksen mukaan vanhemmuudestaan huomattavasti vähemmän kuin leikki-ikäisten lasten vanhemmat keskimäärin. Vanhemmuuteen liittyvästä itsetunnosta, toiveikkuudesta ja vuorovaikutuksesta lapsen kanssa, jotka tässä tutkimuksessa näyttäytyivät vanhemmuudesta nauttimisena, on muissakin tutkimuksissa löydetty runsaasti eroja ylivilkkaiden lasten perheiden ja muiden perheiden väliltä. Näissä tutkimuksissa on tullut esiin erityisesti vanhemmuuteen liittyvän itsetunnon ja vuorovaikutuksen ongelmat ylivilkkaiden lasten perheissä (DuPaul ym., 2001; Mash & Johnston, 1982; Mash & Johnston, 1983; ks. katsaus Stormont, 1998).

Ylivilkkaiden lasten ryhmän aineistossa yksinhuoltajien määrä (29%) oli kaksinkertainen verrattuna yksinhuoltajien määrään Suomessa (13%) tilastokeskuksen antaman arvion mukaan (ks. www.stat.fi). Tämä saattaa olla osaltaan vaikuttamassa saatuihin tuloksiin ylivilkkaiden lasten vanhempien kielteisemmistä vanhemmuuskokemuksista, sillä yksinhuoltajaperheessä ei ole toista vanhempaa jakamassa arjen paineita ja vastuuta kasvatuksesta. Maccoby ja Martin (1983) tuovatkin esille, että toisen vanhemman merkitys perheessä on mm. olla tasapainottamassa tilannetta, jos toisen voimat pettävät. Lisäksi lapsen haastava käyttäytyminen on voinut vaikuttaa parisuhderistiriitojen syntymiseen, joiden onkin todettu olevan yleisempiä ylivilkkaiden lasten kuin muiden lasten perheissä (Befera & Barkley, 1985; Stormont, 1998), ja näin luoda paineita parisuhteen kestävyydelle sekä olla osaltaan vaikuttamassa yksinhuoltajaperheiden muodostumiseen.

Vanhempien käyttämiä ohjauskeinoja tutkittaessa tuli esille, että ylivilkkaiden lasten vanhemmat käyttivät määräilevälle vanhemmuudelle ominaisia keinoja huomattavasti enemmän verrattuna toisten samanikäisten lasten vanhempiin. Saatu tulos on yhdenmukainen kansainvälisten tutkimuksien kanssa, joiden mukaan ylivilkkaiden lasten vanhemmat käyttävät kielteisempiä ja kontrolloivampia keinoja lastensa ohjaamiseen kuin vanhemmat keskimäärin (Cunningham & Boyle, 2002; DuPaul ym., 2001; Keown & Woodward, 2002; ks. katsaus Stormont, 1998). Eräs erittäin mielenkiintoinen havainto tuli kuitenkin esille tutkimuksemme analyysissä, joissa selvitettiin yksinomaan ylivilkkaiden lasten vanhempien käyttämiä ohjauskeinoja. Analyysissä ilmeni, että kokonaisuudessaan ylivilkkaidenkin lasten vanhemmat käyttivät huomattavasti enemmän ohjaavaan kuin määräilevään vanhemmuuteen liittyviä keinoja. Tulos on mielenkiintoinen, sillä yleensä tutkimuskirjallisuudessa korostetaan sitä kuinka kielteisiä ja määräileviä ylivilkkaiden lasten vanhemmat ovat (Cunningham & Boyle, 2002; DuPaul ym., 2001; Keown & Woodward, 2002; ks. katsaus Stormont, 1998). Saamamme tutkimustulos mahdollisesti kertoo siitä, että ylivilkkään lapsen vanhemmat yrittävät käyttää monenlaisia keinoja selvitäkseen haastavan lapsensa kanssa.

Ylivilkkaiden lasten vanhempien arvioidessa tässä tutkimuksessa lastensa käyttäytymistä tuli esille, että lasten oli vaikea sietää pettymyksiä ja heillä oli ylivilkkäudesta aiheutuvia käyttäytymisongelmia. Tulokset tukevat DuPaulin ym. (2001) havaintoja, joiden mukaan ylivilkkäillä lapsilla on impulsiivisuudesta johtuvia ongelmia, jotka näkyvät sääntöjen ja sopimusten rikkomisena. Vertailtaessa

ylivilkkaita lapsia heidän ikätovereihinsa tuli esille, että erot näiden ryhmien välillä olivat erittäin merkitseviä. Sosiaalisia taitoja tarkasteltaessa havaittiin, että kaikilla tähän tutkimukseen osallistuneilla lapsilla oli verrattain hyvät sosiaaliset taidot, mutta niissäkin näkyi kuitenkin huomattava ero ylivilkkaiden ja muiden vastaavan ikäisten lasten välillä. Tulokset antavat tukea aikaisemmille tutkimustuloksille, joiden mukaan ylivilkkailla lapsilla on ikätovereita heikommat sosiaaliset taidot (Alessandri, 1992; DuPaul ym., 2001; ks. katsaus Landau & Moore, 1991).

Tutkimuksen neljäntenä tavoitteena oli selvittää, oliko muutos vanhempien raportoimissa vanhemmuuskokemuksissa, ohjauskeinoissa ja lasten käyttäytymisessä kolmen kuukauden aikavälillä erilaista Perhekouluun osallistuneilla ylivilkkaiden lasten vanhemmilla verrattuna toisten samanikäisten lasten vanhempiin, jotka eivät osallistuneet interventioon. Tutkimuksessa havaittiin vanhempien kokeman uupumuksen vähentyneen ja vanhemmuudesta nauttimisen lisääntyneen huomattavasti enemmän Perhekouluun osallistuneilla vanhemmilla verrattuna toisten leikki-ikäisten lasten vanhempiin. Tulos antaa tukea kansainvälisille, Barkleyn näkemyksiin pohjautuvien ohjelmien vaikutuksesta tehdyille tutkimuksille, joissa on havaittu vanhempien hyvinvoinnin lisääntyneen heihin kohdistetun ohjelman jälkeen (Anastopoulos ym., 1993; Erhardt & Baker, 1990; Pisterman ym., 1989; Pisterman ym., 1992a; Pisterman ym., 1992b; Sonuga-Barke ym., 2001; Weinberg, 1999).

Suuntaa-antava oli myös tämän tutkimuksen tulos siitä, että Perhekouluun osallistuneiden ylivilkkaiden lasten vanhempien ohjaavaan vanhemmuuteen liittyvien keinojen käyttäminen lisääntyi hieman enemmän kolmen kuukauden aikana verrattuna muiden lasten vanhempiin. Saatu havainto tukee Pistermanin ym. (1989) tuloksia, joissa todettiin auktoritatiivisia ohjauskeinoja kuvaavan johdonmukaisuuden lisääntyneen ylivilkkaiden lasten vanhempiin kohdennetun ohjelman seurauksena. Perhekouluun osallistuneiden vanhempien määräälevään vanhemmuuteen kuuluvien ohjauskeinojen käyttäminen puolestaan väheni erittäin merkitsevästi enemmän verrattuna toisten samanikäisten lasten vanhempiin. Määrälevien ohjauskeinojen käyttämisen vähenemisen voitaisiin ajatella olevan osaksi seurausta myös siitä, että vanhemmat ovat oppineet Perhekoulussa vaihtoehtoisia tapoja ohjata lastaan.

Perhekoululla näytti tässä tutkimuksessa olevan myönteinen vaikutus lasten sosiaalisiin taitoihin, pettymysten sietämiseen ja ylivilkkauteen viittaaviin ongelmiin. Saadut tulokset vaikuttaisivat olevan hieman ristiriidassa Weinbergin (1999) löydösten kanssa, joissa ei havaittu ylivilkkaiden lasten ongelmakäyttäytymisen

vähentyneen vanhempiin kohdennetun ohjelman jälkeen. Toisaalta tämän tutkimuksen tulokset antavat tukea niille tutkimuksille, joissa on havaittu Barkleyn näkemyksiin pohjautuvien interventioiden vaikuttavan myönteisesti lapsenkin käyttäytymiseen (Pisterman ym., 1989; Pisterman ym., 1992b; Sonuga-Barke ym., 2001). Saadut tulokset ovat samassa linjassa Perhekoulun vaikuttavuutta myös havainnoimalla selvittäneen Markkasen (2003) pilottitutkimuksen kanssa, jossa havaittiin lasten käyttäytymisessä tapahtuneen myönteisiä muutoksia Perhekoulun päättymisen jälkeen. Lapsen käyttäytymisen osa-alueiden voitaisiin myös ajatella olevan vuorovaikutuksessa keskenään. Kun esimerkiksi lapsen ylivilkkauteen liittyvät ongelmat vähenevät, hänen toimintansa sosiaalisissa tilanteissa todennäköisesti helpottuu, ja se näkyy parantuneina sosiaalisina taitoina ja kykynä sietää pettymyksiä.

Tarkasteltaessa tutkimusta yleisesti voidaan vahvuutena pitää siihen osallistuneiden leikki-ikäisten lasten vanhempien suhteellisen suurta määrää. Lisäksi lähes kaikki ensimmäisellä kierroksella vastanneista vanhemmista vastasivat myös uusintakyselyyn (86%). Toisaalta tutkimuksen heikkoutena on tutkittavien todennäköinen valikoituminen aineistoon. Alunperin kyselylomakkeet toimitettiin päiväkotien kautta 280 lapsen vanhemmalle. Heistä kyselyn täytti vain 104 vanhempaa. On mahdollista, että tutkimukseen osallistuivat pääasiassa ne vanhemmat, joiden vanhemmuuskokemukset olivat myönteisiä ja elämäntilanne tutkimushetkellä seesteinen. Lisäksi tutkimustuloksia tulkittaessa on syytä huomioida, että ylivilkkaiden lasten ryhmässä aineiston koko oli kohtuullisen pieni. Toisaalta interventiotutkimuksen keinoin toteutettu aineiston keruu on erittäin vaativaa ja aikaa vievää, joten siihen nähden suppeahko aineisto on hyvin perusteltavissa. Lisäksi tällä tavalla toteutettuja tutkimuksia on tehty kansainvälisestikin katsoen hyvin vähän, joten tästä näkökulmasta tarkasteltuna saadut tulokset pienelläkin aineistolla ovat erittäin arvokkaita.

Tutkimuksen luotettavuuteen saattaa vaikuttaa se, että vanhemmat itse täyttivät sekä omaa että lapsensa käyttäytymistä koskevat lomakkeet. Vanhemman käsityksiin ja arviointiin lapsestaan vaikuttavat muutkin tekijät kuin lapsen todellinen käyttäytyminen esimerkiksi vanhemman stressaantuneisuus työn tai ihmissuhdeongelmien vuoksi. Lisäksi vanhemmat saattavat raportoida sosiaalisen suotavuuden nimissä vanhemmuuskokemuksensa, lapsen käyttäytymisen ja omat ohjauskeinonsa todellisuutta myönteisemmiksi. Toisaalta vanhempien on nähty olevan luotettavia tiedonantajia, koska heidän käsityksensä lapsen käyttäytymisestä

perustuvat pitkäaikaiseen ja monissa tilanteissa todennettuun lapsen toimintaan (Lyytinen, 1999).

Tutkimuksemme kolmeen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, jotka koskivat ylivilkkaiden leikki-ikäisten ja muiden samanikäisten lasten vanhempien vanhemmuuskokemuksia, ohjauskeinoja ja lasten käyttäytymistä sekä näiden välisiä yhteyksiä, saatiin vastauksia yksinomaan poikkileikkausasetelman avulla ja tältä osin tietoa on saatu vain muuttujien välisistä yhteyksistä, mutta ei syy-seuraus -suhteista eikä vaikutusten suunnista. Viimeisen tutkimuskysymyksen kohdalla seuranta-asetelman ja verrokkiryhmän käyttö mahdollisti Perhekoulun vaikutuksen erottamisen normaalistikin ajan myötä tapahtuvasta kehityksestä sekä tilanteen toistamisvaikutuksesta. Tutkimuksessa saatujen havaintojen tulkintaa rajoittaa kuitenkin se, ettei tässä tutkimuksessa ollut mahdollista seurata Perhekoulun vaikutuksen pysyvyyttä pidemmällä aikavälillä. Tutkimus oli osa laajempaa Perhekoulu-tutkimusta ja tulevaisuudessa kannattaisikin selvittää, miten Perhekoulun avulla aikaansaadut muutokset vanhemmuuskokemuksissa, vanhempien käyttämissä ohjauskeinoissa sekä lapsen arjen käyttäytymisessä säilyvät. Lisäksi olisi kiinnostavaa tarkastella tämän tutkimuksen yhteydessä kerättyjä päiväkotien lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien antamia arvioita lasten piirteistä ja käyttäytymisestä sekä vertailla niitä vanhempien näkemyksiin lapsistaan. Useissa ympäristöissä tapahtuva ja useiden eri tiedonantajien tekemä arviointi antaisi kokonaisvaltaisemman kuvan lapsesta, koska lapsen käyttäytyminen voi vaihdella suurestikin eri ympäristöissä ja eri ihmisten aikaan.

Tämän tutkimuksen tulokset olivat rohkaisevia sen suhteen, että niissä havaittiin, etteivät kaikkien leikki-ikäisten lasten vanhemmat ole kuormittuneita vaan he nauttivat vanhemmuudestaan. Myöskään ylivilkkaiden lasten vanhempien tilanne ei näytä toivottomalta ja positiivinen löydös tässä tutkimuksessa olikin se, että myös he käyttävät paljon ohjaavalle vanhemmuudelle ominaisia keinoja. Merkittävä oli myös havainto siitä, että voimakkaasti kuormittuneidenkin vanhempien on mahdollista saada helpotusta vanhemmuuteensa sekä lapsen käyttäytymiseen.

LÄHTEET

- Alessandri, S. M. (1992). Attention, play, and social behavior in ADHD preschoolers. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 20 (3), 289-302.
- Almqvist, F. (2000). Tarkkaavuuden ja oppimisen häiriöt. Teoksessa E. Räsänen (toim.), *Lasten- ja nuorisopsykiatria*, 2. painos (s. 216-224). Helsinki: Duodecim.
- Anastopoulos, A. D., Guevremont, D. C., Shelton, T. L., & DuPaul, G. J. (1992). Parenting stress among families of children with attention deficit hyperactivity disorder. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 20 (5), 503-520.
- Anastopoulos, A. D., Shelton, T. L., DuPaul, G. J., & Guevremont, D. C. (1993). Parent training for attention- deficit hyperactivity disorder: Its impact on parent functioning. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 21 (5), 581-596.
- Baker, B. L. & Heller, T. L. (1996). Preschool children with externalizing behaviours. Experience of fathers and mothers. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 24 (4), 513-532.
- Baldwin, K., Brown, R. T., & Milan, M. A. (1995). Predictors of stress in caregivers of attention deficit hyperactivity disorder children. *The American Journal of Family Therapy*, 2 (23), 149-160.
- Barkley, R.A. (1998). Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. Teoksessa E. J. Mash & R. A. Barkley (toim.), *Treatment of childhood disorders*, 2.painos (s. 55-110). New York: Guilford Press.
- Barkley, R.A. (2000). What causes ADHD?. Teoksessa R.A. Barkley (toim.), *Taking charge of ADHD. The complete authoritative guide for parents*, 2.painos (s.63-87). New York/London: Guilford Press.

- Barkley, RA., Shelton, TL., Crosswait, C., Moorehouse, M., Fletcher, K., Barrett S., Jenkins, L., & Metevia, L. (2000). Multi-method psycho-educational intervention for preschool children with disruptive behavior: preliminary results at post-treatment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41 (3), 319-332.
- Barkley, RA., Shelton, TL., Crosswait, C., Moorehouse, M., Fletcher, K., Barrett S., Jenkins, L., & Metevia, L. (2002). Preschool children disruptive behaviour: three-year outcome as a function of adaptive disability. *Development and Psychopathology*, 14 (1), 45-67.
- Baumrind, D. (1989). Rearing competent children. Teoksessa W. Damon (toim.), *Child development today and tomorrow* (s. 349-378). San Francisco/London: Jossey-Bass Publishers.
- Befera, M. S. & Barkley, R. A. (1985). Hyperactive and normal girls and boys: Mother- child interaction, parent psychiatric status and child psychopathology. *Journal of Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines* 26 (3), 439-452.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83-96.
- Biederman, J., Newcorn, J., & Sprich, S. (1991). Comorbidity of attention deficit disorder with conduct, depressive, anxiety and other disorders. *American Journal of Psychiatry*, 148, 564-577.
- Breen, M. J. & Barkley, R. A. (1988). Child psychopathology and parenting stress in girls and boys having attention deficit disorder with hyperactivity. *Journal of Pediatric Psychology*, 13 (2), 265-280.
- Buitelaar, J., & van Engeland, H. (1996). Epidemiological approaches. Teoksessa: S. Sandberg (toim.). *Hyperactivity disorders of childhood* (s. 26-28). Cambridge: University Press.

- Campbell, S. B., Szumowski, E. K., Ewing, L.J., Gluck, D. S., & Breaux, A. M. (1982). A multidimensional assessment of parent-identified behavior problem toddlers. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *10* (4), 569-592.
- Chi, T. C. & Hinshaw, S. P. (2002). Mother-child relationships of children with ADHD: the role of maternal depressive symptoms and depression-related distortions. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *30* (4), 387-400.
- Cowan, P. A., Powell, D., & Cowan, C. P. (1998). Parenting interventions: A family systems perspective. Teoksessa W. Damon, I. E. Sigel & K. A. Renninger (toim.), *Handbook of child psychology. Vol 4: Child psychology in practice*, 5. painos (s. 3-72). New York: Wiley.
- Crnic, K. A. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behaviour at age 5. *Infant & Child Development*, *14* (2), 117-132.
- Crnic, K. A., & Greenberg, M. T. (1990). Minor parenting stresses with young children. *Child Development*, *61* (5), 1628-1637.
- Crnic, K. A., & Low, C. (2002). Everyday stresses and parenting. Bornstein, M.H. (toim.), *Handbook of parenting. Vol. 5: Practical issues in parenting*, 2. painos (243-267). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Cronin, A. F. (2004). Mothering a child with hidden impairments. *American Journal of Occupational Therapy*, *58* (1), 83-92.
- Cunningham, C. E., Benness, B. B., & Siegel, L. S. (1988). Family functioning, time allocation and parental depression in the families of normal and ADDH children. *Journal of Clinical Child Psychology*, *17* (2), 169-177.

- Cunningham, C. E., & Boyle, M.H. (2002). Preschoolers at risk for attention-deficit hyperactivity disorder and oppositional defiant disorder: family, parenting and behavioral correlates. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30 (6), 555-569.
- Dix, T. (1991). The affective organization of parenting: Adaptive and maladaptive processes. *Psychological Bulletin*, 110, 3-25.
- Donenberg, G., & Baker, B. L. (1993). The impact of children with externalizing behaviors on their families. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 21 (2), 179-198.
- DuPaul, G. J., McGoey, K. E., Eckert, T. L., & VanBrakle, J. (2001). Preschool Children with attention- deficit/ hyperactivity disorder: impairments in behavioral, social, and school functioning. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40 (5), 508- 515.
- Erhardt, D., & Baker, B.L. (1990). The effects of behavioral parent training on families with young hyperactive children. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 21 (2), 121-132.
- Fischer, M. (1990). Parenting stress and the child with attention deficit hyperactivity disorder. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19 (4), 337-346.
- Harrison, C., & Sofronoff, K. (2002). ADHD and parental psychological distress: Role of demographics, child behavioral characteristics, and parental cognitions. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41 (6), 703-711.
- Jensen, P.S., Martin, B. A., & Cantwell, D. P. (1997). Comorbidity in ADHD: Implications for research, practice, and DSM-IV. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36 (8), 1065-1079.

- Johnston, C. (1996). Parent characteristics and parent- child interactions in families of nonproblem children and ADHD children with higher and lower levels of oppositional- defiant behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 24 (1), 85-103.
- Johnston, C., & Mash, E. (2001). Families of children with attention-deficit/hyperactivity disorder: Review and recommendations for future research. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 4 (3), 183-207.
- Johnston, C., Murray, C., Hinshaw, S. P., Pelham Jr. W.E., & Hoza, B. (2002). Responsiveness in interactions of mothers and sons with adhd: Relations to maternal and child characteristics. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30 (1), 77-88.
- Kadesjö, B., Janols, L.-O., Korkman, M., Mickelsson, K., Strand, G., Trillingsgaard, A., Gillberg, C. (2004). FTF (Five to fifteen). The development of a parent questionnaire for the assessment of AD/HD and comorbid conditions. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 13 (3), 3-13.
- Kadesjö, C., Stenlund, H., Wels, P., Gillberg, C., & Hägglöf, B. (2002). Appraisals of stress in child-rearing in Swedish mother pre-schoolers with ADHD. A questionnaire study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 11, 185-195.
- Kaufmann, D., Gesten, E., Santa Lucia, R. C., Salcedo, O., Rendina-Gobioff, G., & Gadd, R. (2000). The relationship between parenting style and children`s adjustment: The parents` perspective. *Journal of Child and Family Studies*, 9 (2), 231-245.
- Keown, L. J., & Woodward, L. J. (2002). Early parent-child relations and family functioning of preschool boys with pervasive hyperactivity. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30 (6), 541-553.

- Kettunen, N., & Krats, S. (1996). *Parisuhteen laadun ja perheilmapiirin yhteys lastenkasvatuskäytäntöihin*. Jyväskylän yliopisto. Psykologian pro gradu-tutkielma.
- Kettunen, N., Krats, S., & Kinnunen, U. (1997). Parisuhde ja lasten kasvattaminen. Teoksessa Pulkkinen, L. (toim.). *Lapsesta aikuiseksi*, 2. painos (s. 74-89). Juva: WSOY.
- Landau, S., & Moore, L. A. (1991). Social skill deficits in children with attention-deficit hyperactivity disorder. *School Psychology Review*, 20 (2), 235-251.
- Lollis, S., & Kuczynski, L. (1997). Beyond one hand clapping: Seeing bidirectionality in parent- child relations. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14 (4), 441-461.
- Lombroso, P. J., Pauls D. L., & Leckman, J. F. 1994. Genetic mechanisms in childhood psychiatric disorders. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 33 (7), 921-938.
- Luotoniemi, A. (1999). Lasten tarkkaavaisuushäiriöt – Haaste tutkimukselle ja kuntoutukselle. *NMI- Bulletin*, 9 (1). Niilo Mäki Säätiö.
- Lyytinen, P. (1999). *Varhaisen kommunikaation ja kielen kehityksen arviointimenetelmä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Lapsitutkimuskeskus ja Niilo Mäki Instituutti.
- Lönnqvist, J. (2001). Potilaan tutkiminen. Mielenterveyden häiriöiden luokittelu. Teoksessa J. Lönnqvist, M., Heikkinen, M., Henriksson, M., Marttunen & T. Partonen (toim.), *Psykiatria*, 2. painos (s. 21-56). Hämeenlinna: Karisto OY.

- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. Teoksessa P. H. Mussen (toim), *Handbook of child psychology vol 4: Socialization, personality and social development*, 4. painos (s. 1-101). New York: Wiley.
- Markkanen, S. (2003). *Lapsen käyttäytymisen muutokset Perhekoulu -interventiossa – Pilottitutkimus ylivilkkaille lapsille ja heidän vanhemmilleen suunnatun intervention vaikuttavuudesta*. Jyväskylän yliopisto. Psykologian pro gradu - tutkielma.
- Mash, E. J., & Johnston, C. (1982). A comparison of the mother- child interactions of younger and older hyperactive and normal children. *Child Development*, 53, 1371-1381.
- Mash, E. J., & Johnston, C. (1983). Parental perceptions of child behavior problems, parenting self- esteem, and mothers` reported stress in younger and older hyperactive and normal children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51 (1), 86-99.
- Metsämuuronen, J. (2003). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä* (2. painos). Jyväskylä. Gummeruksen Kirjapaino Oy.
- Metsäpelto, R.-L., & Pulkkinen, L. (2004). Vanhempien kasvatustyylit ja psykososiaalinen toimintakyky. *Psykologia*, 39 (3), 212-221.
- Miller, N. B., Cowan, P. A., Cowan, C. P., Hetherington, E. M., & Clingempeel, W.G. (1993). Externalizing in preschoolers and early adolescents: A cross- study replication of a family model. *Developmental Psychology*, 29, 3-18.
- Närhi, V. (1999). Tarkkaavaisuushäiriöinen lapsi koululuokassa. Teoksessa T. Ahonen & T. Aro (toim.), *Oppimisvaikeudet. Kuntoutus ja opetus yksilöllisen kehityksen tukena* (s. 167-192). Juva: WSOY – Kirjapainoyksikkö.

- Onatsu-Arviolommi, T., Nurmi, J-E., & Aunola, K. (1998). Mother`s and fathers` well-being, parenting styles, and their children`s cognitive and behavioural strategies at primary school. *European Journal of Psychology of Education, 13*, 543-556.
- Pisterman, S., Firestone, P., McGrath, P., Goodman, J. T., Webster, I., Mallory, R., & Goffin, B. (1992a). The effects of parent training on parenting stress and sense of competence. *Canadian Journal of Behavioural Science, 24* (1), 41-58.
- Pisterman, S., Firestone, P., McGrath, P., Goodman, J. T., Webster, I., Mallory, R., & Goffin, B. (1992b). The role of parent training in treatment of preschoolers with ADHD. *American Journal of Orthopsychiatry, 62* (3), 397-408.
- Pisterman, S., McGrath, P., Firestone, P., Goodman, J. T., Webster, I., & Mallory, R. (1989). Outcome of parent- mediated treatment of preschoolers with attention deficit disorder with hyperactivity. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57* (5), 628-635.
- Poikkeus, A.-M., Laakso, M.-L., Aro, T., Eklund, K., Katajamäki, J., & Lajunen, K. (2002). Vanhemmat kouluun, tukitoimintaa vilkkaiden lasten perheille. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.), *Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen* (s. 159-187). Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Plomin, R. (1994). Nature, nurture, and social development. *Social Development, 3* (1), 37-53.
- Pulkkinen, L. (1997). Sosiaalinen kehitys lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa L., Pulkkinen (toim.), *Lapsesta aikuiseksi, 2. painos* (s. 29-44). Juva: WSOY.
- Pulkkinen, L. (2002). Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.), *Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen* (s. 14-30). Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

- Reynolds, C. R. & Kamphaus, R. W. (1992). Behavioral Assessment System for Children Manual. Circle Pines, MN: American Guidance Service.
- Rutter, M. (1997). Nature-nurture intergration. The example of antisocial behaviour. *American Psychologist*, 52, 390-398.
- Räsänen, E. (1999). Lastenpsykiatria. Teoksessa J. Lönnqvist, M. Heikkinen, M. Henriksson, M. Marttunen & T. Partonen (toim.), *Psykiatria* (s. 472-496). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Sandberg, S. (1999). Tarkkaavaisuus-ylivilkkaushäiriö ja sen lääkehoito. Teoksessa T. Ahonen & T. Aro (toim.), *Oppimisvaikeudet. Kuntoutus ja opetus yksilöllisen kehityksen tukena* (s. 120-150). Juva: WSOY- Kirjapainoyksikkö.
- Sandberg, S., & Garralda, E. M. (1996). Psychosocial contributions. Teoksessa S. Sandberg (toim.), *Hyperactivity disorders of childhood*. (s. 280-328). Cambridge: University Press.
- Sandberg, S., Santanen, S., Jansson, A., Lauhaluoma, H., & Rinne, O. (2004). *Perhekoulun käsikirja*. Barnvårdsföreningen i Finland r.f. – Suomen lastenhoitoyhdistys. Perhekoulu POP (3. painos). Helsinki: Tyylipaino Oy.
- Sonuga-Barke, E. J. S., Daley, D., Thompson, M., Laver-Bradbury, C., & Weeks, A. (2001). Parent-based therapies for preschool attention-deficit/hyperactivity disorder: A randomized, controlled trial with a community sample. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40 (4), 402-408.
- Spira, E. G., & Fischel, J. E. (2005). The impact of preschool inattention, hyperactivity and impulsivity on social and academic development: A review. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46 (7), 755-773.
- Stormont, M. (1998). Family factors associated with externalizing disorders in preschoolers. *Journal of Early Intervention*, 3 (21), 232-251.

- Stormshak, E. A., Bierman, K. L., McMahon, R. J., & Lengua, L. J. (2000). Parenting practices and child disruptive behaviour problems in early elementary school. *Journal of Clinical Child Psychology, 29* (1), 17-29.
- Tannock, R. (1998). Attention deficit hyperactivity disorder: Advances in cognitive, neurobiological, and genetic research. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 39* (1), 65-99.
- Thompson, A., Hollis, C., & Richardst, D. (2003). Authoritarian parenting attitudes as a risk for conduct problems. Results from a British national cohort study. *European Child & Adolescent Psychiatry, 12*, 84-91.
- Weinberg, H. A. (1999). Parent training for attention- deficit hyperactivity disorder: Parental and child outcome. *Journal of Clinical Psychology, 55* (7), 907-913.
- Wood, J. J., Cowan, P. A., & Baker, B. L. (2002). Behavior problems and peer rejection in preschool boys and girls. *Journal of Genetic Psychology, 163* (1), 72-88.

LEIKKI-ikäinen JA VANHEMMUUS - taustatietolomake

Ohje: Vastaa ystävällisesti seuraaviin kysymyksiin joko täyttämällä puuttuvat kohdat tai laittamalla rasti (X) sen vaihtoehdon kohdalle, joka kuvaa perheen tilannetta.

1. Lapsen nimi _____
2. Lapsen syntymäaika _____ / _____ / _____
3. Äidin syntymävuosi _____
4. Äidin koulutus _____
5. Äidin ammatti _____
6. Isän syntymävuosi _____
7. Isän koulutus _____
8. Isän ammatti _____

9. Lapsi asuu

- _____ Molempien vanhempiensa kanssa, jotka ovat avo- tai avioliitossa
- _____ Yksinhuoltajaperheessä, jossa äiti / isä on yksinhuoltaja (ympyröi kumpi vanhempi)
- _____ Uusperheessä
- _____ Muu tilanne, mikä? _____

10. Lapsen sisarusuhteet

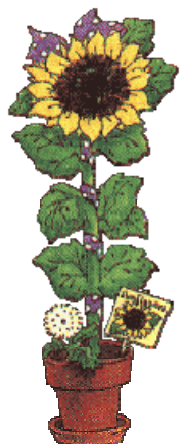
Perheessä asuvien alle 18 –vuotiaiden sisarusten syntymäajat

_____

11. Yhteystiedot (kotiin postitettavia lomakkeita ja mahdollisia yhteyden ottoja varten)

- Kotiosoite _____
- Puhelinnumero _____

Lämmin kiitos vaivannäöstänne!

LEIKKI-ikäinen JA VANHEMMUUS - vanhempaa koskeva 1. kysely

Lapsen nimi: _____

Vastaaja: ___ äiti _____ isä

Pvm: ____ / ____ / 2005

Nykytilanne. Kuinka usein koet vanhemmuudessasi seuraavia asioita ja missä määrin käytät seuraavia ohjauskeinoja lapsesi kanssa? (ympyröi kullakin rivillä yksi numero asteikolla 1 ...7).

1 = En lainkaan 2 = Hyvin harvoin 3 = Harvoin (kerran, pari kuukaudessa) 4 = Viikoittain 5 = Useamman kerran viikossa 6 = Lähes päivittäin 7 = Joka päivä

Muutos. Onko niissä tapahtunut muutoksia viimeisen **6 kk aikana?** Mihin suuntaan? (rastita kullakin rivillä yksi kohta asteikolla -3 ... +3)

Muutosta huonompaan   Ei   Muutosta parempaan
suuntaan   muutosta   suuntaan
-3 -2 -1 0 +1 +2 +3

En lainkaan ----- Joka päivä

Vanhemmuus ja jaksaminen							
1. Koen keinottomuutta lapseni käyttäytymisen ohjaamisessa	1	2	3	4	5	6	7
2. Koen väsymistä kasvattajana	1	2	3	4	5	6	7
3. Tunnen syyllisyyttä vanhempana	1	2	3	4	5	6	7
4. Tunnen ärtymystä lasta kohtaan	1	2	3	4	5	6	7
5. Tunnen toivottomuutta ajatellessani lapseni tulevaisuutta	1	2	3	4	5	6	7
6. Voin jutella jonkun kanssa vanhemmuudestani ja jakaa kasvatuksen pulmia	1	2	3	4	5	6	7
7. Nautin yhteisistä hetkistä lapseni kanssa	1	2	3	4	5	6	7
8. Koen luottamusta itseeni ja kykyihini toimia vanhempana	1	2	3	4	5	6	7
Ohjauksen periaatteita ja keinoja							
1. Kehun ja kiitän lasta	1	2	3	4	5	6	7
2. Neuvottelen ja teen sopimuksia lapsen kanssa (esim. tulevista tilanteista)	1	2	3	4	5	6	7
3. Pidän kiinni sovituista säännöistä ja sääntöjen rikkomisen seuraamuksista	1	2	3	4	5	6	7
4. Käytän kovia fyysisiä otteita lapsen ohjaamisessa (kovakouraista käsittelyä)	1	2	3	4	5	6	7
5. Rankaisen lasta fyysisesti (esim. tukistan, annan luunapin ...)	1	2	3	4	5	6	7
6. Komennan lasta huutamalla	1	2	3	4	5	6	7
7. Menetän malttini (vihastun niin, että annan tunteelleni liikaa valtaa)	1	2	3	4	5	6	7
8. Moitin tai syyllistän lasta (esim. <i>Miksi olet niin tuhma/riiviö ..., Taas sinä..., Miksi sinä aina ..., Sinä et koskaan ...</i>)	1	2	3	4	5	6	7
9. Palkitsen lasta (jotka sovittu lapsen kanssa: jos teet X, saat Y, esim. <i>Jos kaupassa käynti sujuu hyvin, saat jäätelön</i>)	1	2	3	4	5	6	7
10. Juttelen lapsen kanssa (päivän tapahtumista, kokemuksista, tulevasta...)	1	2	3	4	5	6	7
11. Annan nimen lapsen tunteille (esim. <i>Sinä olet nyt vihainen/surullinen</i>)	1	2	3	4	5	6	7
12. Varaan aikaa yhteiseen tekemiseen lapsen kanssa (leikki, pelit, ulkoilu ...)	1	2	3	4	5	6	7

LEIKKI-ikäinen JA VANHEMMUUS - lasta koskeva 1. kysely

Lapsen nimi: _____

Vastaaja: ____ äiti   ____ isä

Pvm: ____ / ____ / 2005

Nykytilanne: Arvioi ensin lapsen tämänhetkistä käyttäytymistä ja taitoja arjen tilanteissa (ympyröi yksi numero kullakin rivillä).

Muutos: Merkitse seuraavan ruudukon joka riville rasti, joka kertoo onko näillä alueilla tapahtunut tapahtunut **muutoksia viimeisen 6 kk aikana**.

- 1 = Runsaasti ongelmia / Erittäin huono
- 2 = Paljon ongelmia / Huono
- 3 = Melko paljon ongelmia / Melko hyvä
- 4 = Sujuu pääosin ilman ongelmia / Hyvä
- 5 = Sujuu ongelmitta / Erittäin hyvä

Muutosta ongelmallisempaan suuntaan   Ei muutosta   Muutosta toivottuun suuntaan

						- 3	- 2	- 1	0	+1	+2	+3
1. Nukkumaanmenorutiinit.....	1	2	3	4	5							
2. Ruokailutilanteissa käyttäytyminen.....	1	2	3	4	5							
3. Käyttäytyminen julkisella paikalla (esim. kaupat).....	1	2	3	4	5							
4. Vihan tunteiden hallinta.....	1	2	3	4	5							
5. Käskyjen ja kieltojen totteleminen.....	1	2	3	4	5							
6. Sääntöjen noudattaminen.....	1	2	3	4	5							
7. Impulsiivisuus (= koheltaminen, ryntäily toimintaan).....	1	2	3	4	5							
8. Keskittyminen aikuisen antamiin tehtäviin.....	1	2	3	4	5							
9. Oman itsen arvostus.....	1	2	3	4	5							
10. Pettymysten sietäminen.....	1	2	3	4	5							
11. Vuoron odottaminen, malttaminen.....	1	2	3	4	5							
12. Kavereiden kanssa toimiminen.....	1	2	3	4	5							
13. Läheisyyden ilmaiseminen.....	1	2	3	4	5							
14. Mielialan myönteisyys (hyväntuulisuus).....	1	2	3	4	5							
15. Lapsen ja sinun yhteisten hetkien laatu.....	1	2	3	4	5							